БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ИЮНЬ 1 СУББОТА № 129 (5533).

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединин органы

Өртээ 2 көп,

Бөгүн—делегейниң уруглар камгалалының хүнү

Найыралдыг өөнүктер.
Фото Г. СИРОТИННИИ.

ЭШ-ХУУЗУНУҢ СУДУ

«Коммунизм тургузуп турар ниитилелге эрге-чурум үрээшкиннери болгаш кем-херек үүлгедир чорук турбас ужурлуг... Ажылчы чоннарның материалдыг хандырылгазының, культурлуг деңнелиниң болгаш мергежилиниң өзүлдези болза кем-херек үүлгедир чорукту когун үзе узуткаарынга, кеземче көргүзериниң хемчеглерин кедизинде барып хөй-ниитиниң салдарын чедирер болгаш кижизидер хемчеглер-биле солуурунга бүгү-ле байдалдарны тургузуп турар» — деп СЭКП-ниң Программазында айыткан.

Чоннуң иштинден, ооң чогаадыкчы чоруундан тывылган хөй-ниити организациялары — эш-хуузунуң судтары ол сорулганы шиитпирлээринге чугула рольдуун партия улуубиле үнезеп турар. Олар болза күш-ажылды, социалистиг өнчүүнү коммунистиг ёзу-биле көөр, хөй-ниитичи аажы-чаңчылдыг, коллективтиг болгаш эш-хуузунуң ёзузун хүндүткеп көөр кылдыр совет кижилерни кижизидер талазы-биле чугула хүлээлгени күүседир ужурлуг.

Эрге-чурум үрээр, багай үүлгедиглер кылыр чоруктарны болдурбас дээш баш бурунгаар хемчеглер алыры, бүзүредириниң болгаш хөй-ниитиниң салдарын чедириниң аргазыбиле кижилерни эде кижизидери, ниитилелге удур кандыг-даа үүлгедиглерге эптежип шыдавас байдалды тургузары эш-хуузунуң судтарының кол сорулгазы болур.

Сөөлгү чылларда бистиң республикада эш-хуузунуң судтарының ажыл-чорудулгазы бүгү-ниитиге алдаржаан. Бүдүрүлгелерде, организацияларда, албан черлеринде, колхозтарда болгаш совхозтарда эш-хуузунуң 250 судтары тургустунгулаан, оларның кежигүннеринде бүдүн чартык муңдан хөй кижи соңгуттунган. Улусчу дружиналарда ышкаш эш-хуузунуң судтарында бүгү-ниитиге хүндүлүг, алдарлыг кижилер — бүдүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш совхозтарның мурнакчылары ажылдап турар.

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда эш-хуузунуң суду бодунуң хуралдарының болур черин, чыглыр үезин чурттакчыларга чарлап, херектерни көөрүнге оларны калбаа-биле кириштирип турар. Сөөлгү үеде ол суд хөй-ниитиниң корум-чурумун үраан кижилер дугайында 20 херектерни көрүп, буруулуларга шынгыы кеземчени көргүзүп келгениниң түңнелинде район судунга ол колхозтан херектер барык кирбестээн.

Тожунуң «Май 1» колхозунда эш-хуузунуң судун колхозчу комсомолчу Ак Бюрбю чоокта чал даргалап эгелээш, колхозтуң баштаар черинин, ында партия организациязының база районнуң улус судунуң дузалызынга даянмышаан, кижизидилгелиг улуг ажылды чорудуп эгелээн. Хөй-ниитиниң черлеринге чараш эвес ажылчаңын илереткен чолаачы М. Бичиилик, чүдүрүкчү М. Дондарай оларның хөрээн көргеш, суд оларга ниитиниң шынгыы доңгулдазын чарлаан. Судтадыкчылар боттарының буруузун бүгү колхозчуларның мурнунга ханызы-биле билиинген. Олар дм хөй-ниитиниң корум-чурумунуң эки сагыкчылары болганнар.

Таңды, Барыын-Хемчик районнарда, Кызыл хоорайда эш-хуузунуң хөй-хөй судтары база-ла чоннуң хүндүткелин ажыглап, кижизидилгелиг улуг ажылдарны чорудуп келген. Ол судтар боттарының ажылын хөй-ниитиниң мурнунга кылырга, ооң дээштиг салдары улуг болуп турар. Чижээ, Кызылдың № 1 школазының техниктиг ажылдакчызы Петернева биче хулиган хөрээн эш-хуузунуң судундан улус судунче шилчидирин негеп, «бодумнуң кады ажылдап турар өөрүмнүң мурнунга судтадырының орнунга, улус судунуң көргүзер кеземчезин хүлээп көрейн» деп дилеп турган.

Эш-хуузунуң судтарының ажылын чер-чернин партия, совет болгаш профэвилел организацияларындан эки удуртуп, башкарып турар черлерде олар хөй-ниитичи улуг күш бооп турар. Ынчалза-даа эрге-чурум үрекчилеринге хөй-ниитиниң кижизидилгелиг салдарын чедирер ол чаз хевирлиг организацияларга удуртулганың чамдык черлерде ам-даа четпес тургустунганы харааданчыг.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда эш-хуузунуң суду (даргазы эш Арапчор) күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээрлер-биле демиселди мурнунда түгээр чорудуп, бо талазы-биле колхозтуң баштаар черинге боттуг дузаны чедирип турган. Ындыг болза-даа ында партия организациязы, Баян-Кол көдээ Советтиң күүскому ол судка удуртулгазын сөөлгү үеде кошкаткан. Ооң уламындан Ийи-Тал суурда арагалаар, аасдыл, шош-содаа үндүрер чоруктар хөй удаа болгулап турда-ла эш-хуузунуң суду бо чылдың эгезинден бээр чангыс-даа херек көрбейн келген.

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Хорум-Даг салбырында, «Тыва» совхозтуң Хөндергей, Тере-Хая суурларында эш-хуузунуң судтары хамаарышкан партия, совет органнарының удуртулгазының кошкаандан боттарының ажылын база-ла чорутпайн, түүгле ат кырында санаттынып турарлар.

«Янзы-бүрү хевириниң үүлгедиглерин болдурбас чорукту колдуунда чедип алыр ужурлуг эш-хуузунуң судтарынче улуг кичээнгей салыр үе келген» деп, СЭКП-ниң XXII съездиниинге эш Н. С. Хрущев чугаалаан. Бо дээрге бистиң партия болгаш совет организацияларга дорт айтыышкын-дыр.

Республикада эш-хуузунуң судтарының ажыл-чорудулгазын бүгү хемчег-биле идепкейжидери, оларның хөй-ниитичи салдарын күштелдирери улуг-биле негеттинип турар.

Эш-хуузунуң судтарының ажылдакчыларының семинарларын, чөвүлел хуралдарын чыылдырып, мурнакчы судтарның ажылының дуржулгазын нептередип, оларның ажылынга чогаадыкчы тывынгыр чорукту хөгжүдери — партия, совет организацияларының, суд, милиция органнарының хүлээлгези болур.

Ыяшты республиканың чаа тудугларынче

Бии-Хем болгаш Каа-Хемниң уну-биле ыяш салдадырының изиг түүк үезин эгелээн. Бо час орайтааныдан, хемнер майның түүгле ийиги чартыында доштан хосталган. Ол хемнериң баштарында Сыстыг-Хем болгаш Сизимниң ыяш белеткелииң пунктуларынче дораан-на катерлер шуужуп эгелээн.

Ыяш белеткелчилери майның 30-ге чедир 7 муң кубометр ыяшты салдадып бадырарынга чедир белеткээр ужурлуг турганнар. Тодаргайлааргa, Сыстыг-Хемге 4500 кубометрни, Сизимге 2500 кубометрни. Майның ийиги чартыында Сыстыг-Хемниң ыяш белеткелииң пунктузунуң коллективи (начальниги эш Артемьев) сал даарынга онза бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, планын 118,9 хуу күүсеткеннер. Сизимниң коллективи (начальниги эш. Анфимов) шүшпеңи ажылдап, майның төнчүзүнге чедир түүгле 1360 кубометр ыяшты даап, планын 54,4 хуу күүсеткен.

Хем ажылдакчылары база-ла оларның мурнунда салдынган сорулгаларны күүселдин шыдаваннар. 7 муң кубометр ыяшты Кызылга чедирер турган, түүгле 4.456 кубометрни чедирип, планын 68 хуу күүсеткеннер. Ооң кол чылдагааннары, доштуң орай бадыышкыны болгаш Кызылдың хем ажыглалының участогунда база ыяш белеткелииң участоктарында организас чок үй-балан чоруктардан болган. Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйның дирекциязы (директору эш Забоев) ыяш белеткелииң пунктуларынче чоруур катерлериң хандырылгазынче сагыш салбайн турарын демдеглээр херек. Чижээ, чоокта чаа Сизимге үш катер чедип келген, а оларның бирээзинде трос чок болган.

Кызылга ыяш дүжүрери бергедээшкинниг байдалда. Ол ажылды «Коммунтудугнуң» септелге-тудуг эргелели түүгээр организастыг чорудуп турар. «Тыва тудуг» трезиниң ыяш цегинде (начальниги эш Птащинский) байдал мырыңай өске. Ол цех ыяш хүлээп алырына көңгүс белеткел чок болган. Ында чудук сөөртүр механизмнер болгаш лебедкалар ажылдавайн турар. Ол пунктуга хүнүүң-не 400—450 кубометр ыяшты дүжүрер турда, амгы үеге чедир чүгле 243 кубометрни дүжүрген.

Ындыг байдал ыяш салдадыышкынын моондактап болур болгаш ооң-биле эптежип болбас. Ооң-биле чергелештир хүн бүрүде тудугларда ыяш чедишпейн турар. Ыяш дүжүрерин организастаарының талазы-биле шыңгыы хемчеглерин алыры «Тыва тудуг» трезиниң удуртукчуларындан негеттинип турар.

Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйының ыяш цегинде (начальниги эш Фролов) белеткел база-ла багай. Май айда ийи муң кубометр ыяшты сугдан үндүрер турган, амгы үеде түүгле 1493 кубометр ыяшты үндүрген.

Шак ындыг шүшпеңи чоруктуң түңнелинде сал доктаадыр черлерде салдар чыглы берген. Оларның саны ам чеди чедип турар.

Салдадыышкын сезону изиг түүк үеде туруп турар. Амгы үеде ыяш белеткелииң пунктуларынга кол кичээнгейни салдаарынче угландырар ужурлуг. Ол ажыл Сыстыг-Хемде эки организастаттынган. А Сизимде ол ажылдарже кичээнгейни ам-даа кошкак угландырган. Сал даарын дүргедириниң хемчеглерин алыры ол участоктуң удуртукчуларындан негеттинип турар.

Чаа тудуглар ыяшты манап турар деп чүвени билип алыры чугула.

Н. С. Хрущев биле Фидель Кастро Рус стратегтиг ракета шериглериниң баазазынга чораан

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. С. Хрущев болгаш социалистиг революцияның Чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының бирги секретары, Куба Республиканың Революстуг чазаанның Премьер-Министри Фидель Кастро Рус олар стратегтиг ракета шериглериниң баазазынга чораан.

Эштер Н. С. Хрущев болгаш Фидель Кастро Рус олар шеригниң амгы ракета техниказының хевирлери-биле танышкан. Стратегтиг ракета шериглериниң дивизия командири дайынчы байдалга болгаш ракета туружун ээлээриге белеңин илеткээн.

Эштер Н. С. Хрущев болгаш Фидель Кастро Рус бир шериг округунуң курган чер шериниң дайынчы өөредилгезин база хайгаарап көргеннер.

Эштер Н. С. Хрущев болгаш Фидель Кастро Рус оларны ССРЭ-ниң Камгалал Министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский, ССРЭ-ниң Камгалал Министриниң оралакчызы, ракета шериглериниң кол командылакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы Н. И. Крылов олар үдеп чорааннар.

Бистиң амыдыралывыстың ыдыктыг хоойлузу

Июнь 1-де бүгү делегей уруглар дээш он дөрт удаа бадылап турар. Ол дээрге тайбың дээш, аас-кежик дээш, не-чаш дээш бадылаашкындыр. Июнь 1-зи делегейниң уруглар камгалалының хүнү. Демократтыг Херээженнерниң Делегей Федерациязының кыйгырыын ёзугаар ол хүнүү 1950 чылда бир-ле дугаарында демдеглеп эрттирген.

Бистиң чуртувуста ол хүн чүүңбиле кайгамчык болуп турарын чугаалап бээрин ВЦСПС-тиң секретары Т. Н. Николаевадан СЭТА-ның корреспоидентизи Е. Стишова дилээн.

Иени болгаш чаштарны камгалаар дугайында декретти 1917 чылдың декабрьда үндүрген деп, Т. Н. Николаева чугаалаан. Ол үеден эгелээш Советтериң чурту иелерии болгаш уруглар идегелдиг камгалап харагдаан турар. Ол камгалал, харагдавал бистиң амыдыралывыстың хоойлузу болгаш, уруглар дугайында чурттуң хамаары бүрүзүн уруглар албан черлеринге хүлээп алган турар шаг-уе удавас келир. Салтарга болгаш яслилерге 685 муң уруглары немей хүлээп алырын бо чылдың планы баш бурунгаар көрүп турар. 1963 чылда салтарга болгаш яслилерге 6 миллион 245 муң уруглары —чеди чылдың төнчүзүнде, 1965 чылда планнаанылдан 2 миллион хөй уруглары кижизидер. Мында болза чүгле күрүне тудуунуң дугайында чугаа болуп турар. Колхозтарның болгаш бүдүрүлгелериниң инициативазы болгаш хөренгилери-биле дыка хөй уруглар албан черлерин тудуп турар болгай.

«Өөренир, өөренир болгаш база катап өөренир» деп ленинни чаглыг бистиң амыдыралывыстың нормазы болуп берген. Ооң-биле бистиң уругларывыс өзүп турар, ынчангаш оларга школаның баштайгы медээни чүгле өөрүшкү-биле кезээде холбашкан. Күрүне оларга эң дээре чүүлдерин кезээде берип турар.

Барык 60 миллион совет кижилер өөренип турар. Оларның 39 миллиону школачылар. Уруглар дугайын чугаалап турган, улус өөредилгезиниң реформациязын сагындырбайн барып болбас, ол реформаның шыныын амыдырал бадыткаан болгай, «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезин улам ыңай хөгжүдер дугайында хоойлуну» 1958 чылда хүлээп алган чорук школа амыдырылынга күш-ажылды шуут боттандырган. Школачыларның күш-ажыл кижизидилгези материал талазы-биле эвес, а бирги ээлчегде аажы-чаңболгаш мораль талазы-биле ужурдузалыг болур.

Капиталистиг «дываажаң ораныда» чепсеглениишкинни ээдере бүдүрер чорук болгаш атомнуг калчаараашкын кижи төрелгетениң мынчага чедир билбейн келгени аарыларны уруглар ортузунга нептереткен. Уруглар дайындан коргуп сүртээш, аарып турар. Бистиң чуртувуста дайынны пропагандаалары хоойлу ёзугаар хораан.

Бо өөредилге чылының эгезинде чуртка пионерлериниң 3.229 ордулары болгаш бажыңнары ажылдап турган. Оларның ең улуу Москвада, аңаа хары угда 5 муң уруглар-кирип болур. Аныяк техниктериниң болгаш аныяк натуралистериниң станциялары? А уруглар театрлары? Уруглардың 174 парктарын, профэвилелдериниң 823 уруглар спорт школаларын, 1965 хөгжүм, чурулга болгаш ыр школаларын, уруглардың 49 журналдарын болгаш пионерлериниң 24 солуннарын маңаа немен болур.

Уруглар боттарының бүдүжүүц талазы-биле — коллективчилер. Кижи кижиге—өөнүк, эш болгаш акының кадыының дугайын ап көрээли.

Статистиканың сөөлгү сан-медээлериниң чугаалап турары болза, чурттуң турум эмнелгелериниге харыугда 300 муң чыгам уруглары эмнеп болур. Бо дээрге, делегейде кадык камгалалының тергии эки организастаан кара чаңгыс системазыдыр, ооң ачызында бис бичин уруглары полиомиелит, оспа, туберкулёз болгаш оске-даа коргунчуг аарыгларлан камгалап алган бис.

Бо чылын барык 4 миллион 300 муң школачылар боттарының каникулун пионерлер лагерьлериниге эрттиреринге 150 миллион рубльди түүгле профэвилелдери чарыгдаар.

Бисте уруглар садтарының болгаш яслилериниң дугайында айтырыг ам-даа хүн бүрүнүң айтырыы болбушаан. Ындыг болза-даа чаа төрутүүнген хамааты бүрүзүн уруглар албан черлеринге хүлээп алган турар шаг-уе удавас келир. Садтарга болгаш яслилерге 685 муң уруглары немей хүлээп алырын бо чылдың планы баш бурунгаар көрүп турар. 1963 чылда садтарга болгаш яслилерге 6 миллион 245 муң уруглары —чеди чылдың төнчүзүнде, 1965 чылда планнаанылдан 2 миллион хөй уруглары кижизидер. Мында болза чүгле күрүне тудуунуң дугайында чугаа болуп турар. Колхозтарның болгаш бүдүрүлгелериниң инициативазы болгаш хөренгилери-биле дыка хөй уруглар албан черлерин тудуп турар болгай.

«Өөренир, өөренир болгаш база катап өөренир» деп ленинни чаглыг бистиң амыдыралывыстың нормазы болуп берген. Ооң-биле бистиң уругларывыс өзүп турар, ынчангаш оларга школаның баштайгы медээни чүгле өөрүшкү-биле кезээде холбашкан. Күрүне оларга эң дээре чүүлдерин кезээде берип турар.

Барык 60 миллион совет кижилер өөренип турар. Оларның 39 миллиону школачылар. Уруглар дугайын чугаалап турган, улус өөредилгезиниң реформациязын сагындырбайн барып болбас, ол реформаның шыныын амыдырал бадыткаан болгай, «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезин улам ыңай хөгжүдер дугайында хоойлуну» 1958 чылда хүлээп алган чорук школа амыдырылынга күш-ажылды шуут боттандырган. Школачыларның күш-ажыл кижизидилгези материал талазы-биле эвес, а бирги ээлчегде аажы-чаңболгаш мораль талазы-биле ужурдузалыг болур.

Капиталистиг «дываажаң ораныда» чепсеглениишкинни ээдере бүдүрер чорук болгаш атомнуг калчаараашкын кижи төрелгетениң мынчага чедир билбейн келгени аарыларны уруглар ортузунга нептереткен. Уруглар дайындан коргуп сүртээш, аарып турар. Бистиң чуртувуста дайынны пропагандаалары хоойлу ёзугаар хораан.

Бо өөредилге чылының эгезинде чуртка пионерлериниң 3.229 ордулары болгаш бажыңнары ажылдап турган. Оларның ең улуу Москвада, аңаа хары угда 5 муң уруглар-кирип болур. Аныяк техниктериниң болгаш аныяк натуралистериниң станциялары? А уруглар театрлары? Уруглардың 174 парктарын, профэвилелдериниң 823 уруглар спорт школаларын, 1965 хөгжүм, чурулга болгаш ыр школаларын, уруглардың 49 журналдарын болгаш пионерлериниң 24 солуннарын маңаа немен болур.

Уруглар боттарының бүдүжүүц талазы-биле — коллективчилер. Кижи кижиге—өөнүк, эш болгаш акыдуңма деп коммунистиг моральдың хоойлузун ёзугаар уругларны кижизиткенде оларның ала-чаягар коллективизми аажы-чаңның бот шыпары болуп бар чыдар. Ол мораль бистиң чуртувуста болгаш социализмниң акы-дуңма чурттарында шак ынчаар боттанып турар. Эрткен чылдың ноябрьда Брюсселье херээженнериниң Бүгү-делегей шуулганында ГФР-ден келген төлээниң муңгарап чугаалап турганы болза: ында аныяктарны «бот-боттарынга удур ожээнжевир, бот-боттарын чылча базар» ёзуга кижизидип турар.

Капиталистиг делегейде уруглардың ортузунда мораль талазы-биле кризистиг дугайын шаглан бээр хөй удаа чугаалажып келген болзаа-даа херек экиживейн турар. Ооң чылдагааны — монополистиг капиталдың социал будуш чыныарыныр. Ооң ужурунда Каттышкан Таңды Организациязының 1959 чылда байырлалдыы-биле хүлээп алганы «Бичии уруглардың эргелериниң декларациязы» капиталистиг чурттарының уруглариынга арыг биологтуг эргелериин безин магадылап бербейн турар. Ында эш коргунчуг түүл болуп, мурнуку хевээр артышаан, КНО-нуң сан-медээлери-биле алырга, чыл бүрүде 40 миллион кижи аштан өлүп турар.

Социализм лагериниде чок хөй-хөй айтырыглар капиталдың чурттарында турып турар. Чижээлээрге, уруглардың куш-ажылы дээн ышкаш айтырыг. Латин Америкада 12 миллион ажыг бичии уруглар болгаш 16 хардан куду назылыг элээди уруглар ходезиленип ажылдап турар. Мунуу Родезияда уруглардың шыдажыр аргажок аар куш-ажылы 14 хар четпээн уруглардың 40 хуузун өлүме чыгап турар. Германиының Федеративтиг Республиказында 12 хар четкен школачылар хөдээ ажыл-агыйга ажылдаарын кызыгаарлавайн турар хоойлу бар.

Өөредилге айтырыы база-ла биче эвес чидиг айтырыг болуп турар. 1963 чылдың январьда конгрессе чоруткан бодунуң бижиннге АКШ-тың президентизи Дж. Кеннеди чуртта бүдүүлүк болгаш бижик билбес чорукту америк чырыдыышкын системазының сайзырааңгайжываазының уржуу болур деп демдеглээн.

А капиталистиг чурттарның чазактары национал бюджетти шериг сорулгаларынга үнер чарыгдалдарны эвээждедириниң талазынче угландырган болза, үстүүде айыткан айтырыгларның хөйү шиитпирлеттине бергеи турар ийик.

Уруглары камгалаары тайбыңны камгалаары-биле, дайынга болгаш милитаризацияга удурланыышкын-биле шуут холбаалыг. Ынчангаш июнь 1-зи кезээде тайбыңның хүнү, чепсегленнишкинни бүгү-ниитиг болгаш бүрүн дүжүрер дээш, чазагай сеткилдиг тиилелгези дээш демиселдиг хүнү болуп турарының ужуру-даа бо.

Уруглары камгалаарының хүнүүн кол түүлдериниң бирээзи болза, ол хүнүү Москвага херээженнериниң Бүгү-делегей конгрезиниң бүдүүзүнде эрттирип турары болурун Т. Н. Николаева сагындырган. Уруглардың болгаш аныяктарның кадыкшылының, өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң дугайында айтырыгны конгреестиң хүн чурумунуң кол айтырыы кылдыр киргеен. Бо айтырыгны белеткээр талазы-биле июнь 1-де бүгү делегейде кижи төрелгетен киржир деп чугаалап болур.

(СЭТА).

Тарылганы организастыг доозарынче бүгү күштү салыылыңар!

Часкы хову ажылдарының хүн демдеглели

Бо чылдың чазы часкы хову ажылдарының эгелээрин барык чартык ай хире озалдаткан. Хову ажылдарының бүгү хевирлериниг шаптараазынныг частың соок дөңада болгаш довуракдоозуннуң доюлдуруптар хат шуурганы-даа озалдаткан. Ынчалза-даа Тыванын дыкз хөй тараажылары майның сөөлгү беш хонуктарында тараа болгаш одуругларының аразын сайзырадыр культураларның тарылгазын дооскан дугайын база-ла эрткен чылдың бо үезинде ышкаш айытканнар. Хөвүга ажылдарны эки организастааны, механизаторларның кызымаккай, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааны, оларның амыдыралчурталга талазы-биле эргежок чугула негелделерин хандырар дугайында эки сагыш салганы чедишкинниг болурунга дөгүмчелиг болган.

ДЕВИСКЭЭР ААЙЫ-БИЛЕ ҮШ ЭРГЕЛЕРДИҢ БҮГҮ-ЛЕ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫ 284329 ГЕКТАРНЫ ЧАЖЫП ТАРААН АЗЫ ПЛАННЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИН 98,3 ХУУ ЧЕДИРЕ БЕРГЕН.

Ынчалза-даа сөөлгү беш хонуктар дургузунда часкы тарылга ажылдарының темпизинин ооҗумнааның база катап демдеглээр апаар. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Таңды районнарның ажыл-ишчилери ол ажылдарны амга чедир доозуп чадап турар. Таңды районда ам-даа тарыза чогуур 50 гектар тараа арткан.

Бир эвес улуг-хемчилерниң дугайын чугаалаар болза, олар социалистиг чарыштын мурнакчыларынга деннежирин оралдашса чогуур. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хову ажылдакчылары, механизаторлары кукуруза база картофель олуртуп тарыырының сөөлгү ажылдарын бүгүн —июнь 1-де доозар дей бергеннер. Механизастаттынган звеноларның коллективтери онза бедик организастыг чорукту болгаш бедик темпилиг ажылдаарын көргүзүп турар.

Колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилери тараа культураларының тарылгазын кыска хуусаада дооскаш, одуругларының аразын сайзырадыр культураларның, хамыктың мурнунда кукурузаның тарылгазын доозар ужурлуг. Ынчалзажок ооң тарылгазын республиканың чаңгыс-даа району дооспаан. Ону 42 муң 200 гектарга тарыыр планныг турда, 31 муң 722 гектар тарыттынган.

Ам картофель бүдүрерин көвүдедири дээш демиселдин шиитпирлиг үе-чадазы чоруп турар. Колхозтар болгаш совхозтар ол культураның тарып олуртулгазын чорудуп турар. Ол ажылды канчаар чоруткаңындан картофельдин келир күскү дүжүү, ону белеткээриниң планынын чедишкинниг күүселдези улуу-биле хамааржырын бодаар херек.

Республиканың чамдык ажылагыйлары, чижээ, «Кызыл тараачын», «Революцияның чалбыыжы» колхозтар болгаш өске-даа ажылагыйлар партияның Төп Комитединин болгаш чазактың Кыйгырыынга ажыл-херек-биле харылап турар. Ол ажыл-агыйлар картофельди эки ажылдап кылган черлерге тарып, оларны өстүрүп ажаары-биле дуржулгалыг механизаторларны быжыглаан.

Ындыг-даа болза колхозтарда болгаш совхозтарда картофель тарылгазы ниитизи-биле дыка багай чоруп турар. Май 31-ге чедир ол культураны тарыырының планы чүгле 63,9 хуу күүсеттинген. Ол чорук картофель олуртулгазын өй-шаанда доозар, оон дүжүдүнүң салым-чолу дээш улуг дүвүрээзинни болдуруп турар. Ынчаарга Тыванын колхозтары болгаш совхозтары ол культураны ам-даа 953 гектарга тарып олуртур болгай. Улуг-Хем, Тес-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-ишчилери картофельди тарып олуртуру дээш ам-даа улуг күжениишкинни үндүрер апаар.

Ооң-биле кады ажылдың шынарының дугайын база уттас херек. Хөрзүн болза эки ажылдап кылдынган, чемишчидилге төктүнген турар ужурлуг. Каа-Хем, Таңды болгаш өскедаа районнарның чамдык ажыл-агыйларында болуп турары ышкаш картофель тарыырының нормазын бичии-даа кудуладып болбас. Ындыг чорукту шыңгыы буруу шавар, а буруулуг кижилерге шыңгыы харыысалга хүлээдир херек.

Чигир свёклазының тарылгазы хожудап турарын бистиң моон мурнунда хүн демдеглелдериниске каш удаа айтып келген болгай. Ындыг болза-даа ол ажыл майның сөөлгү беш хонуктарында дендии багай чоруттунган. Майның 31-ге чедир чигир свёклазын тарыыр талазы-биле онаалда 99 хуу күүсеттингенин ол культураны чедир үнелөвейн турар чорук деп санаар херек. Чижээ, Таңды районда көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, «Элегес» совхоз ону тарыырының планын үскен. Чөөн-Хемчик болгаш Өвүр районнарның чамдык ажыл-агыйлары ол ажылды амга чедир дооспаан.

Көдээнин ажыл-ишчилери чеди чылдың бешки чылында ногаалар бүдүрер болгаш бедеткээр талазыбиле чаа, элээн бедик хүлээлгелерни алган. Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 570 гектар ногаалар тарыттынган турар ужурлуг. Ындыг болза-даа чылыг, хүннээрек хүннер турбуже, май 31-ге чедир түүгле 145 гектар ногаалар тарыттынганын демдеглээр апаардыр. Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларының ногаа тарыыр черлеринде ол ажылды онза саададып турар. Ынчаарга Тожу, Тес-Хем, Өвүр районнарның ажыл-ишчилери чангыс-даа гектар ногаа тарыыраннар. Ол районнарның удуртукчулары ногаа тарыырын херек чок чүве кылдыр көрүп, а күзүн ногааларны кожазында ажыл-агыйлардан садып алырынга идегеп турар чадап чок боор.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары тарылгаларны ажаар база оларны суттарар талазы-биле ажылды ам-даа ооҗум калбартып турар. Майның 31-ге чедир чаягаар бүткен болгаш тарымал сигеннер, тараа болгаш одуругларының аразын сайзырадыр культураларның шөлдеринден түүгле 8000 гектар суттартынган.

Хову ажыл-ишчилери! Тараа культураларының, кукурузаның, картофельдин болгаш ногааларның тарылгазын чоокку хүннерде доозарының бүгү аргалары бисте бар.

Тарылганы организастыг доозарынче бүгү күштү салыылыңар!

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Б. Долчаңмаа Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижини болгаш Тыва АССР-ниң хүндүлүг аттарын тывысканының грамота бижиктерин шаңнатканнарга тывыскан.

Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы атты тывысканының грамота бижиин Кызылда школа директору В. И. Пуговкинге, Тыва АССР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы атты тывысканының грамота бижиин чуруккчу В. Ф. Деминге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин шериг албанныг Г. Д. Алексеевке тывыскан.

Шаңнаткан эштер Хүндүлел болгаш грамота бижиктерин хүлээп ап турда улуг сагыш салыышкын дээш өөрүп четтиргенин илереткилээн болгаш эш Б. Ш.Долчаңмаа шаңнатканнарга байыр чедирбишаан, оларның ажылчорудулгазынга моон соңгаар улам улуг чедишкинниг болурун күүзээн.

СЭКП ТК-ныҥ Пленумунга уткуштур

БАДЫТКАТТЫНГАН ЭКИ ЧҮҮЛДЕРНИ БЫЖЫГЛААР

Партияныҥ идеологтуг ажылын чугаалажыр деп турар ТК-ныҥ ам болур Пленуму партия чырыдыышкынында өөредилге чылыныҥ түннелдерин үндүрери-биле капсырлажып турар. Кызылдыҥ партия организациялары өөредилге чылыныҥ түннелдерин үндүрүп, шынгыы партийжи ёзу-биле чугаалажып көрүп турар.

Дооступ турар өөредилге чылы чеди чылдыҥ планныг сорулгаларын чедиишкиниг күүседиринче хоорайныҥ ажылчы чоннарын мобилизастап, оларныҥ билиин бедидиринге улуг идиглиг болган. Политбөлүмнериҥ ажылын улам идепкейжиткени болгаш өөредилгениҥ шынарын бедиткен чорук, СЭКП ТК-ныҥ ноябрь Пленумунуҥ материалдарын болгаш Н. С. Хрущевтуҥ чугааларын бөлүмнерге ханызы-биле өөренгени дыҥнакчыларныҥ идепкейлиг чоруун бедидип, политиктиг өөредилгени улам калбарткан. Бир эвес өөредилге чылыныҥ эгезинде бөлүмнер дыҥнакчыларыныҥ саны 2017 кижи турган болза, чыл төнчүзүнде 3522 кижи четкен.

Ажылчыннарныҥ болгаш албан-хаакчыларныҥ күш-ажылчы идепкейиниҥ болгаш коммунистиг кижизидилгениҥ өзүлдезинге политиктиг чырыдыышкыныҥ чаагай салдарлыын хоорай бүдүрүлгелериниҥ планныг онаалдаларын эки күүседип келгени тодаргай көргүзүп турар. Үлетпүр бүдүрүлгелериҥ ажылдакчылары 1962 чылда пландан ажыр 643 муҥ рубльдиҥ продукциязын берген, а бо чылын ол сан 500 муҥ чедип турар. Транспортчулар планын дыка ажыр күүсеткен, чаа тудугларга капитал салыышкын калбарган. 4 муҥ ажыг ажылчыннар коммунистиг күш-ажылдыҥ деп ат дээш демисежин турарлар.

Бо өөредилге чылында политиктиг өөредилгени бүдүрүлгелериҥ болгаш организацияларныҥ удуртукчулары баштап, теоретиктиг өөредилгени боттуг сорулгалар-биле эки холбаштырган черлерде бүдүрүлге дедескеи ажылдап, планнарын ажыр күүседип турар апарганы солун бооп турар. Хоорайныҥ электри станциязыныҥ коллективинде бүгү ажылдакчыларныҥ 92 хуузу өөредилгеже хаара туттунган. СЭКП төөгүзү өөренир бөлүмүҥ директор эш А. Ф. Асеев, экономиканыҥ 6 эге бөлүмнерин цехтер начальниктери—инженерлер, техниктер удуртуп турар. Ол бөлүмнерге теоретиктиг айтырыглары өөренири-биле чергелештир социалистиг экономиканы, мурнакчы дуржулганы ханы өөренип, бүдүрүлгеге нептередип келген.

Мурнакчы дуржулганы болгаш бөлүмнер дыҥнакчыларыныҥ киргени чаартыкчы, чогаадыкчы саналдарын ол бүдүрүлгеге нептередип ажылгаланындан 15 муҥ рубль камналганы чедип алган. Мында, хөй күш үнер ажылдарны чайладып, котёлдарны иштээрин механизастаарын барык бир чыл мурнап дооскан. Күш-ажылдыҥ бедик бүдүрүкчүлүү, машиналарныҥ үреликшин чок ажылдааны, бүдүрүдениҥ үлегерлиг арыг-шевери болгаш культуразы дээш ол бүдүрүлге 3 кварталларда Красноярск совнархозтуҥ бүдүрүлгелериниҥ чарыжыныҥ үшкү черин эзлеп, СЭКП обкомунуҥ база хоорук сүт саалдазын көвүдедиринге база-ла багай салдарны чедирген.

Колхозтуҥ кайы-даа сүт-бараан фермаларынга төрүүр болгаш төрээн инектерге немелде чем бээрин организаставаан турган. Ол хирезинде Кош-Текке белеткээн силос болгаш Сарыг-Хөлге белеткээн 43 сараат сигенни инектерге чидиртпейн кыш ажырган. Бо бүгүнүҥ түннелинде бо чылын төрээн инектер эвээш сүт берип, харын-даа бызааларын төттүрбейн келген. Амгы үеде улгады берген бызааларга немелде чем бербейн, оларга чүгле тыртканы сүт ижиртириҥ өйлежип турар. Бызаалар ол сүтке чемикпейн арып баксырап, өлүп, хораар чорукка таваржып турар.

Колхоз баштаар чери болгаш оон тускай эртемниглери сүт бүдүрерин көвүдедир, мыйыстыг бода малдыҥ уксаазын экижидер талазы-биле сүт-бараан фермаларынга боттуг дуза көргүспейн, оларны эрегей удуртуп турар. Чаа-Суур, Сарыг-Хөл, Ак-Чыраа, Үстүү Сарыг-Хөл сүт-бараан фермаларында бүдүрүкчү бугаларны холуштур тургузуп каан, олар сула чоруп турар. Оларныҥ аразында казахдаа, симменталь-даа уксаалыг база чурт иҥээнден укталган-даа бугалар бар. Колхозта санаттыныҥ турар 1022 баш төрүүр илектерни кандыг, тодаргайлаарга эткир азы сүткүр угланыышкыныг бугалар-биле эдериштирип, оларныҥ уксаазын канчап экижидерил деп айтырыгны колхозтуҥ удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери амга чедир шиитпирлеваан. Ол ышкаш бүгү төрүүр инектин чежезин тарып боозадыры, чежезин сула эдериштирери база билдинмес.

КОЛХОЗ КҮРҮНЕГЕ СҮТ САДАРЫНЫҤ ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИРИНГЕ ЧЕДИР АМ-ДАА 83 ТОННА СҮТТҮ САДАРЫ НЕГЕТТИНИП ТУРАР. АМ БИР АЙ БОЛГАШ ЧАРТЫК ЧЫЛ ТӨНЕР. СҮТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИ МЫНЧААР ОРГАНИЗАСТААР БОЛЗА СҮТ САДАР ПЛАННЫ КОЛХОЗ КҮҮСЕДИРИ БЕРГЕ. ЫНЧАНГАШ КОЛХОЗ ДАРГАЗЫ ЭШ МИРЧИН, ЗООТЕХНИК ЭШ КОМБУ, СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫНЫҤ ЭРГЕЛЕКЧИЛЕРИ ЭШТЕР БАЗЫР-ООЛ, КЫЗЫЛ-ООЛ, ТАВААЖАП ОЛАР СҮТ БҮДҮРЕРИН-ДАА, ОНУ КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН-ДАА КӨВҮДЕДИР ДЭЭШ ЕЗУЛУГ ОРГАНИЗАКЧЫ ХЕМЧЕГ АЛЫРЫ НЕГЕТТИНИП ТУРАР.

С. СЫГЫРТАА.

Сүт бүдүрериҥче кичээҥгей салыр

Өвүр районуҥ «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артели хөйнүҥ уксаазын сайыраткан, чамдык түннелдерни чедип алганы-биле республикада эзлээн сурагжаан болза-да, мыйыстыг бода мал ажылынче чогуур кичээҥгей салбайн турар. Бо талазы-биле өөренип көргеш, соҥаарладылга чокка шиитпирлээр ужурлуг айтыглар хөй.

Колхоз бо чылдыҥ бирги кварталында сүт бүдүрериниҥ-даа база күүнеге садарыныҥ-даа планын күүсетпээн. Тодаргайлаарга, бирги кварталда 42700 кг сүттү садар турган, херек кырында 34.100 кг сүттү садып, планын чүгле 79,8 хуу күүсеткен. Моон чылдагааны чүдел?

Кол-ла чылдагаан болза, эрткен чылын мал чемнерин, ылангыя сигенни, силосту эвээш белеткээнинде, оон-биле кады кышкы үеде саар инектериниҥ ажаалдазын баксырадып, оларны колдуунда одарладып келгенинде болур. Оон-биле кады төрүүр инектериниҥ эдержилгезин 1962 чылда дендии харысалга чок организастаан. Чүгле 177 инек тарып боозаттынган. 300 ажыг инекти сула эдержилге-биле эдериштирген. Ынчангаш ферма бүрүзүнден 30—40, а колхозта иитизи-биле 370 инек кызыраан болгаш ара салган. Ол чорук сүт саалдазын көвүдедиринге база-ла багай салдарны чедирген.

Колхозтуҥ кайы-даа сүт-бараан фермаларынга төрүүр болгаш төрээн инектерге немелде чем бээрин организаставаан турган. Ол хирезинде Кош-Текке белеткээн силос болгаш Сарыг-Хөлге белеткээн 43 сараат сигенни инектерге чидиртпейн кыш ажырган. Бо бүгүнүҥ түннелинде бо чылын төрээн инектер эвээш сүт берип, харын-даа бызааларын төттүрбейн келген. Амгы үеде улгады берген бызааларга немелде чем бербейн, оларга чүгле тыртканы сүт ижиртириҥ өйлежип турар. Бызаалар ол сүткe чемикпейн арып баксырап, өлүп, хораар чорукка таваржып турар.

Колхоз баштаар чери болгаш оон тускай эртемниглери сүт бүдүрерин көвүдедир, мыйыстыг бода малдыҥ уксаазын экижидер талазы-биле сүт-бараан фермаларынга боттуг дуза көргүспейн, оларны эрегей удуртуп турар. Чаа-Суур, Сарыг-Хөл, Ак-Чыраа, Үстүү Сарыг-Хөл сүт-бараан фермаларында бүдүрүкчү бугаларны холуштур тургузуп каан, олар сула чоруп турар. Оларныҥ аразында казахдаа, симменталь-даа уксаалыг база чурт иҥээнден укталган-даа бугалар бар. Колхозта санаттыныҥ турар 1022 баш төрүүр илектерни кандыг, тодаргайлаарга эткир азы сүткүр угланыышкыныг бугалар-биле эдериштирип, оларныҥ уксаазын канчап экижидерил деп айтырыгны колхозтуҥ удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери амга чедир шиитпирлеваан. Ол ышкаш бүгү төрүүр инектин чежезин тарып боозадыры, чежезин сула эдериштирери база билдинмес.

КОЛХОЗ КҮРҮНЕГЕ СҮТ САДАРЫНЫҤ ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИРИНГЕ ЧЕДИР АМ-ДАА 83 ТОННА СҮТТҮ САДАРЫ НЕГЕТТИНИП ТУРАР. АМ БИР АЙ БОЛГАШ ЧАРТЫК ЧЫЛ ТӨНЕР. СҮТ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИ МЫНЧААР ОРГАНИЗАСТААР БОЛЗА СҮТ САДАР ПЛАННЫ КОЛХОЗ КҮҮСЕДИРИ БЕРГЕ. ЫНЧАНГАШ КОЛХОЗ ДАРГАЗЫ ЭШ МИРЧИН, ЗООТЕХНИК ЭШ КОМБУ, СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫНЫҤ ЭРГЕЛЕКЧИЛЕРИ ЭШТЕР БАЗЫР-ООЛ, КЫЗЫЛ-ООЛ, ТАВААЖАП ОЛАР СҮТ БҮДҮРЕРИН-ДАА, ОНУ КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН-ДАА КӨВҮДЕДИР ДЭЭШ ЕЗУЛУГ ОРГАНИЗАКЧЫ ХЕМЧЕГ АЛЫРЫ НЕГЕТТИНИП ТУРАР.

С. СЫГЫРТАА.

Көдээ ажыл-агыныҥ дуржулга станциязыныҥ Кара-Чыраада хойжулары бо чылын иитизи-биле 32,6 тонна дүктү бүдүрерин, 1352 центнер хой эъдин күүнеге садарын шиитпирлээн. Бо хүлээлгени чедиишкиниг күүседир дээш хойжу бүрүзү бүгү күжүн салып, кызымаккай ажылдап турар. Чижээ, хойжу Д. Чамзы хой бүрүзүнден ортумаа-биле 4,2 кг, С. Сыраттерриҥ болгаш бүдүрүкчү кошкарларныҥ бирээзинден-не 4,5 кг, О. Кашпык-Кара төрүүр 859 хойдан 24,5 центнер дүктү кыргыырын хүлээнген.

Ам хой кыргыыр чугула кампаниялыҥ үези келген. Хойжу бүрүзү аҥаа белеткелди доозуп турар.

ЧУРУКТА: хойжу Оюн Кашпык-Кара кадайы Оюн Төгерикпей-биле кады радио дыҥнап олур.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

УЛУГ, ЧУГУЛА ТУДУГДА

Чыл келген тудум Тываныҥ девискээринге чеди чылдыҥ улуг тудуглары улам калбарып турар. Оларныҥ ӊ улуглары, Тываныҥ аар үлетпүрүүнүҥ баштайгылары — Тыва даг-дүгү болгаш Тыва кобальт комбинаттары болур.

Тыва даг-дүгү комбинаттыҥ бирги ээлчээ бо чылын ажыглалга кирер. Ол ынчан бир чыл иштинде 1500 тонна даг-дүгүн болбаазырадыр. Үр үениҥ иштинде ажыглаттынмайн даг иштинге чыткан торгуланчак «алдынны» ам шиҥтээдип ап турары бистиҥ республиканыҥ ажыл-агыныҥ хүн бүрү сайзырап орарыныҥ тодаргай херечизи. Даг-дүгү болза үлетпүрүҥ бүгү адыларынга калбаа-биле ажыглаттынып турар. Ак-Довуракты дааныҥ дүгүн казып тып, ону болбаазырадыры — коммунизмниҥ материал-техниктиг баазазын тургузарынга болгаш чеди чыл планын күүседириҥге Тываныҥ ажылчы чонунуҥ улуг салыышкыны болур. Тыва даг-дүгү комбинат амгы үениҥ чаа техниказы-биле хандыртынган, ында ажыл механизастаттынган болгаш автоматчыттынган.

Ол комбинаттыҥ тудуунда кажан-даа чеде бээрге, ажыл-иш хайныккан турар. Бүдүрүлгениҥ мурнакчылары ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турар. Чижээ, хүн нормазын бызаҥчылар В. Черный 183 хуу, М. Воронов 200 хуу күүседип келгениер. Бригадир Г. Голубевтиҥ тудугжу бригадазы ажылдыҥ шынарынче сагыш салбышаан, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Улуг тудугнуҥ ажыл-ишчилери боттарыныҥ мурнунда салдынган сорулгаларын чедиишкиниг күүседириҥге бүзүрелдиглер.

ЧУРУКТА: эш Голубевтуҥ тудугжу бригадазыныҥ бөлүк бызаҥчылары. (Солагай таладан оҥ талаже) Саая Даваа, Монгуш Дарышка, Марданшин Сальман, Хомушку Маны, Константин Сыпачев.

Сөзү болгаш чуруу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Ажылга чүткүлдүг, уран чүүлге талантылыг

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуҥ Ак-Туруг салбырыныҥ аныяктары ажылагыйныҥ бүгү адырларында идепкейлиг киржип турар. Техниканы бүдүрүкчүлүг болгаш камныг башкарарынга дуржулгалыг Базыр, Кызыл-оол ышкаш ховунуҥ чоргаарлары, төрээн суурун улам чаагайжыдарынга мергежилдиг Чигир-оол ышкаш шевер бызаҥчылар хөй. Ниитиниҥ малын өстүрер, оон продуктулуун улам бедидер чүгула ажыл-херекте үлегерлиг аныяктарны база хөйну илередип болур.

Ажыл-ишке чүткүлдүг болбушаан, Ак-Туругнуҥ аныяктары уран чүүлге база талантылыг. Оларныҥ ботидепкейлиг организастааны уран чүүл бөлүмү Улуг-Хем районнуҥ Кызыл-Даг, Үрбүн, Чаа-Хөл, Кара-Тал, Арыскан, Ийи-Тал болгаш өскедаа черлерге солун концерттерни көргүскен. Совхозтуҥ төвүнге, Ак-Туруг суурга болгаш салбырыныҥ бригадаларынга чараш аялгалар, уран номчулгалар, солун танцылар ой-ойде бо-ла улажы бергилээн тургулаар.

Уран чүүл бөлүмүнүҥ киржикчилеринде Очур-оол, Норжуцмаа, Майоол, Билдиҥмаа, Машпак, Маадыр-оол, Седипей, Саара ышкаш ыраажы, танцычы, чонга культураныҥ мергежилдиг бараалгадыкчылары хөй. Ак-Туруг аныяктарыныҥ көргүзүлгелери чурттакчы чон чер болганга улуг сонуургал-биле үткүп турар.

Республиканыҥ профэвилел организацияларынын уран чүүл көрүлдезинге уткуштур совхоз төвүнге болган шилилгеден Ак-Туругнуҥ аныяктары шүглүп үнгени таварылга эвес. Шагаан-Арыг хоорайга болган район көрүлдезинге ак-туругжулар база тиилээш, бирги черни эзлээн. РСФСР-ниҥ алдарлыг артизи эш В. Көк-оол оларга байыр чедирип, моон соҥгаар улам чедиишкиниг болурун күүзээн.

Е. ДАГБА.

МОРАЛЬ ТЕМАЗЫНГА

ШЫН ОРУКЧЕ КИРГЕН

КИРИЛЛ КОНСЮРЮНОВИЧ ШОЖУҢНУ партия кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алганыныҥ дугайында СЭКП Кызыл хооркомунуҥ бюрозунуҥ протоколун 1962 чылда номчааш, иштимде аажок өөрээн мен. Чүге дизе, мен ону үрден бээр эки билир чораан мен. Ол «Тере-Хөл» колхозта эзлээн идепкейлиг, ажылга кызымак кижилериҥ бирээзи чүве. Оон-биле чугаалажыксааш, колхозта партбюроҥуҥ кабинединге кире берген ужурум-даа ол.

Кабинетке кирип келиримге, партбюро секретары эш Бегзи чаасаан, аажок-ла даппышы ажылдаан олур. Удавас бюро хуралы болур, аҥаа белеткеним олурганы ол.

— Шожуҥа ужуражыр бодаан кижи мен, ол ам кайда ирги, оон ажылдап, чурттап чорууру кандыгыл аан?—деп, секретарьдан айтырдым.

— Бухгалтерия эрээлинде отчёт бижип олур боор. О, бистиҥ Кирилливис ам шаандагы Кирилл эвес болдур ийин! Ол ам колхозтуҥ иви, чылгы, балык болгаш аныыр талазы-биле каттышкан бригадазыныҥ бригадири, колхоз баштаар черниҥ кежигүнү, район Соведениҥ депутаты, ажылдап, чурттап чорууру-даа тас, хөй-ниитиниҥ ажылынга-даа идепкейлиг, болдуҥ политиктиг деннелин, экономиктиг билиин бедидер дээш кончуг кызымак өөренип чоруур. Ол ам тайгаларда малчыннар ортузунда улуг агитатор, тодаргай экономика өөренир бөлүмүҥ идепкейлиг дыҥнакчызы. Өөренир чүвеге салымныы кайгамчык кижи боор! Кичээлдерге оон айтырыг салыпкан болза, тоолдаан чүве ышкаш, та каап-ла туруп бээр. Сөөлгу медээлер мырыҥай эрттирбес, кымны-даа мурнап билипкен болур. Кичээлдерге айтыглар сала берзе, шала хоомай белеткелдиг пропагандистерни, илеткелчилерни бо-ла тулдура берген олурар—деп, эш Бегзи оон дугайын мактал-биле чугаалаан.

Кирилл Консюрюновичиниҥ ол дораан-на тыпкаш, ужуражыр, чугаалашкан мен. Оон-биле бистиҥ беседавыс эзлээн хөй шактарда үргүлчүлээн. Харын-даа партбюроҥуҥ хуралындан бизин биче-ле болза озалдап каар часкан бис. Оон чугаазы солундаа, бүзүрелдиг-даа болган.

— Мени үрден бээр эки таныыр чораан болгаҥнарда, мээн төөгүмүҥ эзлээн билир боор силер. Ынчалзажок чамдыызын чугаалап көрейн—деп, Кирилл Консюрюнович чугаазын эгелээн. Партия кежигүнүнге кандидат стажым төнүп турар чүве болгай. Ам кежигүнге хүлээп алыр дугайында дилег билдириишкин киирип каан мен. Мени дагдынган коммунистер боттарыныҥ шынзыдылгаларын база берген, ынчангаш мээн дугайымда айтырыгны чоокку үеде шиитпирлээр боор—дээш, ол «чүү деп бодаар сен, чээ?» дээнзиг, менче кезек көрнүп алган олурду.

— Төрүттүнген черим Тере-Хөлдүҥ Шынаа-ла болгай, але. Бистиҥ черниҥ чону ан, балык, мал амыдыралдыг улус ышкажыгай. Ада-нем чаш турар шаамда өлген, кыргаанавамныҥ азыралынга өскен, мындыг өскүс чораан кижи-ле болгай мен. Назын четчип, шериг албанын эрттиргеш келгеним соонда, садыг шугумунга 12 чыл ажылдадым, а 1954 чылдан эгелээш, колхозта ажылдап турарым бо—дээш, ол улуг тыҥылап, эзлээн боданы-дыр. Оозун бодаарга, бодунун амыдыралынга турган бир орта эвес чүвениҥ дугайы оон сагыжын өйдүктүрүп келгени меҥээ илдеҥ апарган.

— 1958 чылга чедир каш чылдар мээн амыдыралымга кажан-даа уттундурбас үе болуп арткан—деп, ол уламчылай-дыр. Каш чылды улаштыр мораль талазы-биле шынчыла дыка будулуп, арага-дарыга алзып, чер болганга ужуп-туруп, ынчангаш ниитилелге кандыг-даа дуза чедирбейн, улчуп чордум, ол дугайын тере-хөлчүлер эки билир. Бир катап кызыын чүве, январьныҥ кончуг соогунуҥ үезинде Балыктыга 11 хонук улаштыр арагалааш, черниҥ черинге аът-хөлүмнү ышкынып, идик-хевимни безин уштуп октапкаш, мырыҥай доҥуп өлүр чыгаан олурумда, колхозчу Сөрээдир ирей душ бооп таварышкаш, мээн амы-тынымны алганы черле уттундурбас-тыр. Оон уламындан алды ай иштинде албыстап аарааш, хилинчектиҥ багы хилинчекти көрүп эрттиридим-даа.

Меҥээ халаптыг ол чылдарныҥ үезинде шынап-ла мээн кижи дуразым ышкындырган турган боор... Ынчалза-даа чонум, совет кижилер мени каавытпаан—дээш, эжимнин карааныҥ чажы бүлденейнин келген. Ниитилелге ажык чок, мангысталчак амыдыралдыг чоразн кижини — мени каржы, ынчалза-даа чөптүг чемелеп, ол бак оруктан уштуп алырын дыка-ла ораладшкан, ону мен сөөлүнде эттинип келгеш, ылап медерээн мен. Бистиҥ ниитилевисте «кижи — кижиге өөнүк, эш» деп чаагай принциптиҥ тодаргай херечизи ол-дур ийин, көрем—дээш, оон караа чыраткыланып, арын-шырайы хөглүү сүргей апаргаан. Мен ону көргеш, «бо-даа эш-өөрүүнүҥ, чоннуҥ дузазы-биле бак ёрадан адырлып, амыдыралдыг шын оруунче дедир эглип келген, шынаа-ла дем эш Бегзиниҥ чугаазаны ышкаш, ам коммунистиг ниитилелди тургусчурунуҥ хөрээнге бодун бердинип, медереддии-биле ажылдап эгелээн эш-тир» дээрзинге бүзүреевес аргажок болган мен.

КИРИЛЛ КОНСЮРЮНОВИЧ эргиниҥ буҗар-бак артыышкыны—эрагалаашкынны шуут катташ, тургузукчу ажылче киргениҥден бээр 5 чыл ашкан. Колхозта чамдык кижилериҥ арагалаар чоруунга удур идепкейлиг демиселчилериҥ бирээзи апарганын ол боду-даа, еске көммунистер болгаш колхозчулар-даа тодаргай фактылар-биле шынзыдар чораан. «Ындыг бак салымны ам кажан-даа күзевес мен!» деп, Кирилл Консюрюновичиниҥ беседа үезинде меҥээ чугаалааны амдыгаа чедир-ле мээн сагыжымдан ыравас-тыр ийин.

Оон эттингенин барымдаалааш, колхоз баштаар чер, парторганизация эш Шожуҥа улуг идегелди көргүзүп, ону 1961 чылда балыктаар бригаданыҥ бригадириҥе томуйлаанынын дугайын ол мынчаар чугаалап олурар:

— Берген даалганы дадагалаавайн хүлээп албышаан, «ам-на таптыг ажыл-херектен көргүзер-дир, адыр» деп, боданы берген мен. Чажымдан тура балыктап өскен болганымда, ол ажыл меҥээ эзлээн билдингир турган. Шынында ажыл-херекти кижилер, масса бүдүрер болганда, оларныҥ күжүн эки мобилизастаар болза, ужур бар боор дээрзинге бүзүрээн-даа мен.

Балыкчылар бригадазыныҥ ажылы баштай дыка сандаргай турган—күш-ажылдыҥ сагылга-чуруму-даа кончуг четпес, балыктаар хереке-лер-биле хандыртынганы-даа чөгенчиг. Оон ужурунда ук бригада планныг онаалгаларны күүседип шыдапкан чангыс-даа таварылга турбаан.

Колхоз баштаар черниҥ, партия организациязынын шуут дузаламчызы-биле бригаданыҥ составын чаартып, дуржулгалыг балыкчылар-биле четчелээн, оларны моторлуг хемелер, чаа четкилер, балыктап кедер хептер-биле кыска үеде бүрүн хандырып шыдаан бис, а мурнунда чинге чудуктардан кошкан каш салдан, балыкчыларныҥ аргааны ирик, самдар четкилерден еске ол бригадага чүү-даа турбаан.

Ол болгаш еске-даа ап чоруткан организастыг хемчегленриҥ түннелинде, бистиҥ бригадавыс 1961 чылда планныг онаалгаларны бодунуҥ төөгүзүнде бир-ле дугаар күүседип шыдаар аргалыг болган. Бадзаныҥ өкижээвинге үндезилээш, бригада 1962 чылда 30 тонна балык тудар планныг онаалгазын база-ла ажыр күүседип, 31,5 тоннаны туткан. Бир эвес чөпшээрел турган чүве болза, оон-даа хөй балыкты тудуп болур арга биске турган—деп, Кирилл Шожуҥнун чугаалаан олурары-ла шын.

Шынап-ла ол бригадада ам күш улуг чорду. Бо чылын база-ла 30 тонна балык тудар планныг болуп турар, а ол онаалганы күүседирийге белеткел ажылдары ыяк кылдынган. Мурнунда чылдарда туттунган балыктыҥ хөй кезии үрелип, чыдып, ынчангаш колхоз улуг каража-когаралга таваржып турган болза, ам каш-каш он тонна балыкты бичиндаа баксыратпайн шыгжап болур, ишкир подвалды тудуп белеткээн. Оон мырыҥай-ла чанында самолёт хонар шөлдү аштап белеткеп каан. Бо бүгү ажылды бүдүреринге балыкчы бригаданыҥ бригадири Кирилл Консюрюнович дыка улуг организакчы рольдуг болган дээрзин колхозчулар чугаалап турар.

Бо бүгүнү барымдаалааш, республиканыҥ найысылалы Кызыл хоорайныҥ чону моон соҥгаар чылдын кайы-даа үезинде Тере-Хөлдүҥ эки шынарлыг балыы-биле дээре хандыртынып шыдаар-дыр деп түннелди кылган мен. Бригадада ажылдап турар, төөгүзүнден ачы, балыкчы кижилериҥ күш-ажылдыр соруктуу, бир демнин ындыг дидим түннелди үндүрер арганы меҥээ берген. Оларныҥ иштинде мурнакчылар эвээш эвес. Ылаҥгыя П. Кенден, К. Севээн олар эрткен чылын балык тударыныҥ сезон нормазын 200 хуудан куду эвес күүседип, бригадири Кирилл Консюрюнович-биле кады колхоз баштаар черниҥ шиитпирин өзугаар акша болгаш өртектиг чүүлдерниҥ шаналдарын алган. Ындыг мурнакчы тывышчыларны ол бригаданыҥ иштинден чежеш-даа адап болур.

Кирилл Консюрюнович Шожуҥнун организастаар ажылга мергежилдиин өөренип көргеш, ону 1962 чылда хөй адырларлыг ферманыҥ эргелекчизинге депшиткен. Ол ам колхоз бүдүрүлгезинде инициативчи, негелделиг удуртур ажылдакчыларныҥ бирээзи. Айтырыгны дугуржуп, шиитпирлежип апкан соонда, ол колхоз төвүнге бичин-даа олурбас. Оон сураан дыҥнаарга, бир болза ортулуктарда балыкчыларда чеде берген, бир болза тайгада иви малдан турар аалдарже шаап чорупкан, бир болза Балыктыгда чылгычыларже аттанышкан азы еске кандыг-ла бир ажылды организастай берген боор. Бир чорук-биле ажыл-херекти ыяавыла күүседип келир дээш, ол бүгү-ле аргаларны хереглээр кижи. Оозун бодаарга, чүвени шала кылырына оон черле хөпүү чогу илден.

Кирилл Шожун колхозтуҥ мал ажылын удуртуп эгелээнден бээр шоолуг үр болбаан. Ынчалза-даа мергежилдиг удуртукчу малчын кижилериҥ күш-ажылын эки организастап, оларга үргүлчүүнүн боттуг дузаламчызын көргүзүп, мал ажылын шын утланышкын-биле башкарып келгенинин ачызында, бүгү чүүнүн малдарныҥ баш санынын өзүлдези чедип алдынын турар апарган. 1962 чылда колхоз чылгы малды өстүрериниҥ планныг онаалгазын ажыр күүседип, Бүгү кодан чылгылар бо чылын аажок хүр кыш ашкан, оларнын күжү ам барык-ла күскү хевээр чорду. Иви малдыҥ баш саны 1951 чылда турганынга дөмейлээрге, ниитизи-биле 37 хуу немештир өскен. Ынчаарда чүгле чаҥгыс кодан турган болза, ам үш улуг кодан апарган.

Мал фермазынын эргелекчизи эш Шожун малчыннарныҥ материал-культурлуг хандырылгазын экижидер дээш, бүгү-ле хемчегленри ап, оларныҥ дугайында өзулуг сагыш салыышкынын илередип келгенин малчыннар сеткил ханыышкын-биле чугаалажып турарлар. Шынчы, өскеткидиг, ажыл-ишчи чоруу-биле Кирилл Консюрюнович чоннуҥ изиг хүндүткелин эдилеп чоруур.

Партия кежигүнүнге кандидат стажынын шылгалдаазын Кирилл Шожуҥ төлептии-биле тудуп шыдаан дээрзин ол парторганизацияныҥ коммунистери магадал-биле чугаалажып турар болгаш ол дугайын оон ажылхерээ-даа, амгы арыг-мөзү шынарыдаа херечилеп турар.

КАШ ЧЫЛДАР БУРУҢГААР кандыг-даа идегелди ышкындырган турган, тайга сынныҥ балыкчы, ачы кижизи эш-өөрүүнүн, совет улустуҥ, партияныҥ дузазы-биле шак ынчаар эттингеш, ам коммунизм тургузукчуларынын мурнуку одуруунда туржуп турар апарганын бижиири безин өөрүнчүг-дүр. Мурнукузунга бодаарга таныттынмас кылдыр кижизип, эттинген ол күш-ажылчы кижиге, оон-биле кады материалдыг байлактарны тургузуп турар ишчи чоҥга ам-даа улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун күүзээлиҥер!

К. ЧАМЗЫРЫН.

Кунгуртуг—Кызыл.

„Шыннын“ материалдарынын изи-биле

„Антисанитарлыг байдалда“

Чөөн-Хемчик райпозунуҥ Бора-Хөлде хөмүр даш шахтазында столовая арыг-шевер талазы-биле багай байдалда турар дугайында шүгүмчүлелдиг материал «Антисанитарлыг байдалда» деп эге-биле май 11-де «Шынга» парлаттынган.

Хыналдадан илерээни ында айыткан четпестериҥ бары шын болган. Ол айтырыгны райпонуҥ баштаар чери хуралынга шиитпирлээнин, шахта ажылчыннары чемненип турар столоваяныҥ иштин септеттиргенин болгаш арыг-шевер кылдыр тургустурганын, ында ларёктүн ажылында четпестерни чайладыры-биле хемчегленри ап турарын райпо даргазы И. Колпаков редакцияга дыҥнаткан.

„ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕ“

Ындыг эгелиг чүүл № 79 «Шында» парлаттынган. «Тес-Хем» совхозтуҥ Y. Шынаа салбырында Чооду Долзат 7 чыл дургузунда мал ажаап келген. Эрткен чылын ол 109 молдурганы ажаары-биле хүлээп алган. Олары хүр кыш ашкан. Ай, квартал санында денги немелдезин билип ап турары-биле ол-ла үелерде оон ажаалгазында турар молдургаларны доктаамал денгилээр дугайында Чооду бодунуҥ саналын совхозтуҥ дирекциязынга чедир каш-даа катап киирген. Ындыг-даа болза оон саналы күүселде чок артып каап турган.

Солунда парлаттынган ол чүүлдү хынап көөрге шын болган дээрзин совхозтуҥ партия комитединиҥ секретары М. Ламажап редакцияга харыылаан. Ол айтырыгны совхозтуҥ техниктиг чөвүдели хуралынга шиитпирлеп чугаалашкан болгаш ол дугайында чогуур хемчегленри алган. Малды үе-үеде денгилээри, оон денги немелдезинин чижек хемчээ-биле ону ажаап турган малчыннарга немелде төлевир бээри чүгле Y. Шынаа салбырынга эвес, харын ниити совхозка безин болдунмайн турганы шын.

Салбыр бүрүзүнде мал денгилээр улуг денгилерни совхоз тургускулаан, моон соҥгаар малдарны, ылаҥгыя семиртилгеге малды чогуур үелеринде денгилевишаан, оон денги немелдезин барымдаалап, малчыннарга чогуур төлевирни тыпсыр.

Чугула, буянныг сорулга

Июнь 1—уруглар камгалалының Бүгү-делегей хүнү. Аныяк салгакчыларның кадыкшылын, оларның кижизидилгезин болгаш өредилгезин камгалаары дээш, уругларга тайбын болгаш аас-кежин дээш демиселге хөй-ниитинің күжүн мөөнзәриниң хүнү—июнь 1-ни бис чыл бүрү-ле демдеглеп турар бис. Аныяк салгалдың кижизидилгезиниң айтырыы—күрүнеңиң чугула хөрээ боон турар. Бистиң Совет Эвилелинде болгаш социалистиг лагерьниң чурттарында, июнь 1-ни — өөрүшкүлүг улуг байырлал. Уруг бүрүзүнге аас-кежиктиг чаш назынның хандырылгазы — коммунистиг ниитилелдиң эн-не чугула болгаш буянныг сорулгаларының бирээзи болур деп, СЭКП-ниң Программазында айыткан.

Совет уругларның кадыкшылының, өредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң камгалалыңга күрүне чыл бүрү хөй акша-хөрөнгини чарыгдап турар. Уругларның бүгү тала хөгжүлдезин сайзырадыры дээш бүгү байдалдар бисте тургустунган. Коммунизм үезинге чурттаар кижилер—бистиң амгы салгалывыс бедик эртем-билиглиг кижилер болзун дээш, бистиң чуртувус уругларның өредилгезинче улуг сагышты салып турар. Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында Хоойлу бисте чедиишкиннии-биле боттанып турары аңаа тодаргай херечи.

Бистиң чуртуң уруглар садтарында болгаш яслилеринде барыкла 6 миллион хире бичии чаштарны, школа-интерваттарда школаларда болгаш уруглар хүнээр школаларда 2 миллион ажыг өреникчилерни кижизидип турар. Школа назыны четпээн уруглар албан черлеринде турар бичиилерниң саны бо чылын 6,2 миллион кижи, азы сөөлгү беш чылдарда барык-ла ийи катап өскен.

Уруглар дугайында партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынының дугайын бистиң аныяк Тыва республикавыстың чижээнден-не көрүп болур. Хөй уругларлыг болгаш бот-иелерге уруглар кижизидилгези дээш эрткен чылын безин 1 миллион ажыг рубльди берген. 600 хөрөөженнер «Иениң алдары» орден болгаш «Иениң медалы» медальдар-биле шаңнаткан, он хөрөөженнерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Божаан соонда иелерге бәәр белекке, эм-биле халас хандырганынга, божуур бажыңнарга чыткаанынга, сүт кухняларындан сүт болгаш сүт продуктуларын бергенинге эрткен чылын бистиң республикага 173 мың рубльди чарыгдаан. Бо чылын бо бүгү чарыгдалдарга күрүне 219 мың рубльди тускайлап берген. Бо дээрге иелерге база бир улуг дузаламчы-дыр.

Районнар төптеринде, ажылчын суурларда хөрөөженнер болгаш уруглар консультациялары ажыттынган. Көдээ черлерге фельдшер-акушер пунктуларын төнчүдүн турар.

Школа назы четпээн уруглар албан черлери бисте чыл бүрү өзүп турар. Ам үеде уруглар садтарында болгаш яслилеринде 7 мың ажыг бичиилер бар, оларның иштинден малчыннарның беш чүс ажыг уруглары күрүненің долу хандырылгазында киирингеН. Ол ышкаш эге, сес чыл болгаш ортумак школаларның интерваттарында хөй-хөй уругларны күрүненің долу хандырылгазы-биле өредип турар.

Тываның уругларының дыштанылгазы дээш база-ла хөй чүүлдү кылып турары өөрүнчүг. Эн эки өредилгелиг, чурумнуг, хөй-ниитичи 56 пионерлер эрткен чылын Бүгү-эвилелдиң «Артек» пионер лагеринче дыштанып чорааннар. Хүннээректээн Крымның мурнуу эринге бо чылын бистен бежен ажыг пионерлер болгаш школачылар барып дыштанып ужурлуг турган, олардан ам 16 кижи ында дыштанып турар. 2300 хире уруглар бо чылын республиканың пионер лагерьлерінге дыштанырлар.

Магалыг, хөглүг чай-даа келген. Удавас хөй-хөй пионерлер төрээн черже аян-хөруктарже үнүп, чайгы спортчу маргылдааларга, аныяк натуралистерниң солун ажылдарынга киржирлер. Чамдыктары — көдээ ажыл-ишчилерниң ажыл-хөректерин өөренишаан, аңаа дузалажып-даа ажылдаарлар. Бо-ла бүгүнү организастаарынга уруглар улуг улустуң дузазын хереглээрин билир болгай бис. Ынчангаш оларга дузалаары—бистиң чугула хөрөөвис.

Бистер, совет кижилер, уруглар камгалалының Бүгү-делегей хүнүн демдеглеп тура, бүгү-ле чурттарның уругларынга чүректің ханызындан изиг байырлысты чедирип турар бис. Колониалдыг дарлалды ам-даа ап октаваан чурттарда миллион-миллион бичии чаштар эрге-медел чок, аштан болгаш аарыгдан өлүм-чидимге таваржып, бактыч барын көрүп эртип турарлар. Олар—бистиң бичии өнүктеривис ол аар-берге дарлалдан кезээ-мөөгеде адырылзын дээш, аас-кежиктиг чаагай чурттаганы чедип алзын дээш оларны камгалап, оларның бодал-сагыжына бодувустуң үнүвүстү кадып турар бис.

Бүгү делегейниң депшилгелиг кижилери-биле кады хөрөөженнер бодунуң күжүн мөөнцеп, уругларның тайбыны, аас-кежин дээш демисежип турар. Демократтыг хөрөөженнериң Бүгү-делегей Федерациязының инициативазы-биле бо чылдың июнь айда Москвага хөрөөженнерниң Бүгү-делегей чыжын эрттирер. Делегейниң хөрөөженнер шиннээшкининиң эн чугула айтырыгларын, уругларның чаагай келир үезин дээш, делегейге быжыг тайбын дээш демиселдиң сорулгаларын аңаа чугаалажыр. ДХБФ хөрөөженнерниң ол Бүгү-делегей чыжынга бүгү-ле талазы-биле дуза чедирериңге болгаш ооң ажылынга идепкейлиг киржирин бүгү чурттарның хөрөөженнерин кыйгырган. Бистиң Төрээн чуртувустуң хөрөөженнери — бичии чаштарның иелери—аңаа киржирин, делегейге быжыг тайбын дээш бодунуң үнүн таварын улуг болгаш хүндүлүг сорулгазы деп санап турар.

О. ШИРИПЕЙ,
СЭКП обкомунуң сектор эргелекчизи.

МЭЭҢ КҮЗЕЛИМ

Хөй уругларлыг ядыы араттарның амыдыралы революция мурнунда кончуг-ла түреңги, чаржынчыг чораан. Амгы үеде амыдыралдың магалыг чаагайын, аас-кежиктиг апарганын чүге демейлээр боор! Хүн бүрү-ле чаартының орар-дыр.

Ам көрүнер даан, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кижининң чаагай чоруу дээш хүн бүрү сагыш салыышкынының ачызында, иелер кайда-даа хүндүтнелдиг-дир. Бистер, совет кижилер, ажы-төлүвуске чоргаарланып турар бис, чүге дээрге, олар — бистиң чурттуң келир үези, өзулуг эллери. Ол дугайын ханызы-биле медереп билир херек.

Бистиң уругларывыс шупту он кижи. Оларның улуглары төрээн колхозунуң ажыл-хөрээ дээш чүтүүлдүг амыдыран турар. Улуг оглум Декпеоол—инек кадарчызы. Ол бо ыжын Хендергениң Могайга ажылдап кыштаан, инектериниң күжү шыырак. Оон биче уруум Байлак — колхозтуң төп сүт-баразы фермазында бызаа ажаакчызы. Ажылынга эки диртип турарын дыңнааш, дыка өөрүп олурар бис. Колхоз төвүнде школада үш уруувус, Хендергениң Ак-Тал эге школазында ийи оглувус өөренип турар. Оларның өөредилгези эки. Бо чаагай хөрөкке башкыларның салыышкыны улуг, оларга өөрүп четтиргенивисти илередип тур бис.

Хөй уругларлыг иелерге күрүне пособиезин тыпсып турарындан аңгыда, орденнер болгаш медальдар-биле шаңнап, «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тыпсып турар-дыр. Совет чазак мени «Иениң медалы»-биле ийи катап, «Иениң алдары» орден-биле база шаңнаан. Он уругну төрээш, кижизиткени дээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле меңээ «Маадыр-ие» атты тывыскан. Бо улуг шаңнал дээш, партияга болгаш чазаамга улуу-биле өөрүп четтирдим.

Делегейниң депшилгелиг бүгү кижилери дайынның кажан-даа болбазын күзеп турар. Кандыг-даа чуртта чаш ажы-төл халаптыг дайынның уржуунга ужурашпазыннар. Делегейниң уруглар камгалалының Хүнүнде ие мээң сөзүм бо.

Уругларымның ачазы-биле кады, Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң 500 ажыг баш хөкүн Хендергеде кадарып, ажаан турар бис. Бис 100 баш хойга онаштыр 98 хураганны, бир хойдан 2,2 кг дүкту кыргып алыр хүлээлгелиг бис. Ол хүлээлгевис ыяавыла күүсеттинер.

Д. КЕРТИКПЕН,
Маадыр-ие.

Бистиң уругларывыска

Бистиң чуртувуста бүгү-ле эң эки чүүлдү чаштарга хандырып берип турар. Бо дугайын Таңды районнуң чижектериниң өөрүп болур. Районда хөй уругларлыг болгаш бот-иелер 1013 кижи бар. Хөй уругларлыг иелерге 1962 чылда хары угда 14620 рубль күрүне дузаламчылын берген, а бот-иелерге ай санында-ла 30811 рубль дузаламчыны көргүзүп турар. Ол ышкаш, 59 иелер чазактың орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткылаан. Хөй уругларны төрээш, кижизиткен, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг иелерни чоргаарал-биле адап болур: «Межегей» совхозта К. Б. Сюрюнчаа, «Тиилелге» совхозта О. Д. Матпа, «Революцияның чалбыыжы» колхозта Л. Т. Хажытпаа, М. Ш. Монгалбин дээш өскелер-даа.

Школа назыны четпээннериң албан черлерин калбартыр дугайында ажылчы чоннуң негелделерин чоокку чылдарда хандырар төлээде, бүгү-ле аргаларны хереглеп турган, уруглар албан черлериниң тудуун калбартыр сорулга бисте салдынган. Районнуң колхозтарында, совхозтарында 12 кезек черде яслилер, садтар бар.Ында 350 хире чаштарны доруктуруп турар.

Чүгле колхозтар, совхозтар төптеринде эвес, харын ыраккы фермаларга, одарларга уруглар яслилерин ажыдып турар бис. Ынчангаш хөй-хөй иелер бүдүрүлгеге ажылдаар аргалыг бооп турар. «Совет Россия» колхозтуң даргазы эш. Дубатовтуң инициативазы-биле, колхозтуң бусбиле изидер, улуг-делгем конторазың уруглар яслизи кылдыр берген. Ооң ачызы-биле ам 75 иелер колхоз будуруулгезинге ажылдай берген. 100 орунныг ясли-садты дуржулга станциязына чөөкта чаа ажыткан.

Ынчалза-даа чамдык совхозтарда уруглар яслилери тар, бичии болгаш ада-иелериниң күзелин хандырып шыдавайн турар. Чижээ: «Тиилелге» совхозта чүгле 25 орунныг уруглар яслизи бар. «Межегей» совхозта уруглар садының тулуун тудуп эгелээнден бәәр ийи чыл чедип турар, ында иелерге шыланчыг маналашкыны болдуруп турары кончуг хомудаанчыг.

Уруглар албан черлериндe ажылдап турар, ада-иелериниң хүндүткелин чаалап алган, ажыл-ишке кызымак кижизидикчилерни маңаа адап болур. Оларга Балгазын суурда А. В. Воронина, Бай-Хаакта А. И. Скобеева, «Тиилелге» совхозта А. А. Дензинмаа, «Межегей» совхозта М. И. Мусуенко болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Бүгү-делегейниң уруглар камгалалының хүнүнде бистиң районнуң ие хөрөөженнери делегейниң бүгү иелери-биле бир дөмей, уругларга Тайбын, аас-кежин, чырыткылыг келир үе дээш боттарының үнүн кадып, төөгүлүг чеди чылдың бешки чылының планныг даалгаларын күүседир херекке үлүгүн киирип турарлар.

Е. КЫДАЙ,
Таңды парткомунуң хөрөөженнер ортузунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчизи.

Санаторий школа-интернат

Партия болгаш чазак бичии чаштарның кадыкшылын камгалавышаан, оларның өөренир аргазын бүрүн хандырар дээш улуг сагышты салып турар. Бисте эмнелгелер, санаторийлер болгаш уруглардың кадыкшылының эртем-шинчилел институттары тургустунгулаан. Ол ышкаш, санаторий школа-интернаттарда өзүп орар салгакчылар өөренишаан, эмнедип турарлар. Туберкулёзту эмнээринге эң күштүг эмнер—стрептомицин, паск, фтивазид болгаш өскелерниде бистиң эртемденнеривис ажыткан.

Уруглар—бистиң келир үевис. Оларның кадыкшылы болгаш бүгү талазы-биле сайзыралы дээш улуг сагыш салдынып келген. Чыл келгентудум-на, уругларга чаа-чаа ясли, садтар, школалар болгаш спорт-чу тудуглар хөй-биле тургустунгулаан. Аарыг уруглар тускай школаларда эмнетиниишаан, өөренип турар.

Уруглар камгалалының Бүгү-делегей хүнүн таварыштыр Кызыл-Дрыгның санаторий школа-интернады-биле (моон мурнунда Чербиге турган) таныжып көрээлинер. Уругларның дүрген кадыкшып сегиириңге бүгү-ле таарымча лыг байдалдар школа-интернатта тургустунган. Хүнде 5 катап чемненир, уроктар 35 минутада үргүлчүлээр, хүн чурумун таарыштыр тургускан, туберкулёзка удур эмнээшкинни чорудуп турар. Бистиң уругларывыс дугайында сагыш салыышкынның тода херечизи моон-на көскүдүр.

Ай санында-ла уруглар дензи талазы-биле немежип, ниити байдалы эжижип турар. Бо айның эгезинде 40 хире уруглар школадан үндүр бижидер болгаш моон соңгаар олар аңаа школага өөренирлер. Барган черинге уруглар эмчизи оларны хайгаараар. 30 хире уруглар ийиги сезонга артып, профилактиктиг эмнээшкинни эртер.

Санаторий школа-интернаттың чаа улуг тудуун сентябрь 1-де ажыглалга киирер деп турар бис. Ооң-биле чергелештир интернатка мурнунда 75 кижи турган болза, келир өөредилге чылындан эгелеп 120 уруглар хүлээп алдынар.

А. ГОРОДСКОВ,
школаның эмчизи.

Өөрүшкүлүг бодалдар

Мен үш чыл мурнунда, Кызылдың башкы институдунга өөренип кирдим. Студент кижи мээң чай чогумну база өөм ээзиниң ажылдап, командировкаже хөй удаа чоруп турарын барымдаалааш, ооларым Саша биле Толяны уруглар садынга тургузар дугайында мээң дилээмни гороно хандырган. Ол дээш дыка-ла өөрээн мен.

Бо өөредилге чылында оглум Толя хоорайның № 5 эге школазының биргы клазынга өөренип кирген. Оглум эртенгиниң 8 шактан кежээкиниң 6 шакка чедир школага өөренип, чемненип, ойнап, дыштанып турган. Оон биче оглум Саша № 8 уруглар садында хүнзеп турар.

Бодап көрүнер даан, бир эвес ооларым школаның болгаш уруглар садының мындыг магалыг эки хандырылгазынга турбаан чүве болза, дээди өөредилге черинге мээң өөренирімге чугаажок-ла моондактаар турган. Ындыг таарымча чок байдал меңээ таварышпаан.

Оглум Толя бирги классты ударник өөредилгелиг доосту. Ооң эки өөренгенин демдеглээш, № 5 школаның башкылар коллективи хоорайның Пионерлер бажыңының чанында организастаан пионер лагеринге бирги еезонда халас дыштанырын чөпшээрээн.

Мен ышкаш, ийи-үш уруглар иези студентилер бистиң институтта база-ла өөренип турар. Чижээ, педагогика факультединиң доозукчузу, ийи ооолдуң иези А. Куулар, ол-ла факультеттиң үшкү курузунда С. Анай-оол болгаш өскелердаа.

Мынчангаш бо бичии чижек безин чүнүң дугайын чугаалап турарыл? Коммунистиг партия болзаш Совет чазак бистиң уругларывыстың кижизидилгези, оларның аас-кежин дээш улуг сагыш салып турарының бир херечизи-дир. Бичиилерге тайбың, аас-кежин херек.

К. ЧАНЧАҢМАА,
студент.

Бичии чаптанчыгбай

— Шак борта тур аа, чассыгбайым, ал рени шинчиир мен. Шимеевес сен шуве. Эки тын, сарыым...

Бичии чаптанчыгбай — попугур чаактыг, доозуранаан чараш характыг, омак-сергек уруг, эмчиден ирай коргун, сестин турзаадаа. ооң аайынга кирип, бичии хөрээн хөгденнедир тынып каап турган. Ону көрүп турарга, шынап-ла, аажок чаптанчыг, сагышсеткилге өөрүнчүг. Оларның кадыкшылы дээш, ындыг бичии үезинден эгелээш, бистиң күрүне бо хире сагыш салып турар-дыр!

Лима Чаш-оолда — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта медпункт эргелекчизи, аныяк эмчи. Ажылдап эгелээ-ле беш чыл чедип турар. Бо аразында ол бодунуң ажыл-чорудулгазынга хөй-ку көрген. Бо аданда чүрукта бичии уругдан эгелээш, назы-хары дөгүй берген кырганнарга чедар—хөй-ле кижини шинчип, экиртир эмнеп, аарыглардан камгаланыр дугайын оларга чугаалап берип келген. Суур төвүнде-даа, малчыннарның аалдарында-даа барганда, медицина темазынга кандыг-бир беседаны ыгавыла кылып берип чаңыыхан. Ылаңгыа Чаш-оол эмчи бичиилерни черле чандыр көрбес: олар-биле чугаалашкан, шинчээн, эл берип, оларның адашезинге уруун азырап өстүрер, кадым-камгалаар дугайында чугаалап берген турар.

Лима Чаш-оолдуң эгелекчи саналы-биле, Кызыл крест болгаш кызыл чартык ай ниитилелиниң эге организациязы колхозта тургустунган. Ооң кежигүннери ам 500 ажыг кижи. Олар уругларның кадыкшылы дээш улуг ажылдарны чорудуп турар. Бо эге организацияда уругларның кадыын камгалаарының бөлүү база бар.

ЧУРУКТА: Лима Чаш-оол бичии уругну шинчип тур.

Сөзү болгаш фотозу
П. ГОЛЬЦОВТУУ.

Ёзулуг иелер

Кызылдың чөөн талазында «Восток» кинотеатрга чедер автобус доктаар черде, бедик херим иштинде чаңгыс каът, ак-кызыл өөнүг бажың бар. Найысылалдың эң-не хөй кижи мөөцнежир черлериниң бирээзи, ол автобус доктаар черге хүн бүрү чүс-чүс кижилер хайнып чоруп турза-даа, ол херим иштинде чаш кижилер бодунуң «өг-бүлезин», республиканың чаш уруглар ажаар бажыңының сагыш човаңгыр кижизидикчилеринде ёзулуг иелерни оон тыпкан дээрзин эскергеннер эвээш эвес.

Мында бичии чаштарның чаптанчыг чараш оюн-тоглаазын көргеш, айырад-каас чечек сагышка кирер. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чаштар дугайында ада-сагыш салыышкынының тодаргай иелерели бо.

Республиканың чаш уруглар ажаар бажыңын 1950 чылда организастап тургускан. Аңаа адазы азы иези чок өскүстерни, уруг-дарыы хөй, амыдыралынга чедимес кижилериниң уругларын болгаш кандыг-бир озал-ондакка таварышкан ийикпе хайгаарлар кижизи чок өг-бүлелерлиг ылбыы чаш уруглардан эгелээш, үш хар четкиже уругларны күрүнеден халас азырап, ажаап турар.

Чамдыкта аңаа кадыы дыка берге байдалдыг, төрүттүүге-ле чүгле 15—20 хонган хензиг чаш кижилерни эккээр. А яслилерге болза, чүгле беш ай четкен чаш уруглары хүлээп алыр болгай. Ынчангаш ында кижизидикчилер, ажаакчыларның байдалы, орта шуут домейлешпес болгаш берге. Ынчалза-даа кээргенчиг чаш төлдерни кандыг-даа берге байдаадан кижи кылдыр азырап, ажаар, бодунуң ажылынга бердинген ажаакчылар, кижизидикчилер, эмчилер-биле бо уруглар албан чери байлак. Оларның бирээзи—элээди уруглар болүүнде эмчи сестразы (кижизидикчи) А. П. Лунегова. Августа Петровна чаш уруглар ажаар бажыңның тургустунган хүнүнден бәәр ажылдап, уруглар ажаарынга мергежилдиг кижи болу берген. Эмиг эмер уруглар бөлүүнде улуг эмчи сестразы болуп ажылдап турар М. Г. Клименко маңаа дөрт-ле класс билиглиг, чаа-ла он сес харлап тургаш, ажаакчылап киргеН. 1954 чылдан бәәр ында чаш уругларның кижизидилгези, кадык чаагай өзүлдези дээш сагыш чаңгыр ажылдап келбишаан, бодунуң билини кызымаккайы-биле бедидип, бо үениң дургузунда аныяктарның кежээки школазының сеси класын болгаш эмчи сестраларының 8 айлыг курузун чедиишкиниг доосканН.

Бичии өскүстериниң ада-иезиниң орнуу солуп, оларны чоктатпайн кижизидип ажаарының чаагай хөрөөнге бүрүн бердинген Е. К. Кокорина, Е. В. Зайцева олар ышкаш кижизидикчилер ында бар. Уруглар камгалалының хүнүнде оларның чаагай ажыл-ижин мактавас аргажок.

О. НАМЧЫЛАК.

Партияга даңгырак

Дээр ындыг: чаашкын соонда,
Дендии чараш—челээштей бәәр,
Чүзүн-баазын чечектер дег,
Чүүл-чүүл өөнер ынчан черже
Херелдерин чажа кааптар,
Херлип-көстүп хүлүмзүрүүр.

Амыдырал чечектери—
Ажы-төлдүң шырайында
Оон эргим хүлүмзүруг,
Омакшылдың чоргааралы —
Партияның сагыш салыын
Бадыткаар сөс чогум-на ол.

«Канчангаш?» деп айтырыпса,
Харыызынга уруг-дарыг:
«Чаштар биске, ужар куш дег,
Чалгынны-даа, аас-кежиин
Партиявыс берген сен» деп,
Байырлалдыг айыткаарлар.

Уруг чаштар ынчангаштың
Улуг Ленин партиязынга
Четтиргенин илергейлээр,
Чечен-мерген даңгыраглаар:
«Кончуг эки өөренир бис,
Коммунизм тургусчур бис»

Б. КАРАШПАЙ.

УУЧАК, КЫЗЫМ

Шулуңайндыр чулчургулап,
Чүглүп, сөөп үңгегилеп,
«Авай, ачай» ийи сөстү
Адагылай берип-тир сен.
Уруум бөгүн алды айлаар.
Уучак кызым, чассыгбайым!

«Чучааң кет, ма, шүңме кызым,
Чуузага олурар сен.
«Чоруур бис» деп каарымга,
Шорузун көр, бучазынче

Улуг идик углап чыдар.
Уучак кызым, чассыгбайым!

Тергезинге сөөртүп алгаш,
Теректиг сад кире бердим.
Турган ыяштар чаптап кайгап,
Тура халып келир чазып,
Уруум хөлчок амырап чор.
Уучак кызым, чассыгбайым!

А. ХУУРАК.

АВАНЫЫНДАН

Хеймер оглум 10-ну дооскаш,
баш миннип,
Үлетпүрлүг ырак суурже
чоруй барган.
Үргүлчү-ле оомну дигеш,
сагыш аарып,
Кезек-кезек ыглай-даа бәәр
уян турдум.

Чагаажыгын номчуй
каапкаш, оожургап,
Чаасканн оргаш, чугааланы
берип-тир мен:
«Төлептигге, ажылгырга
эш-өөр миңчок,
Төрелдерин, авазын-даа
чоктатпас-тыр...»

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ИЕЛЕРНИҢ СӨЗУ

Бо чагааны редакцияже бижип ора, бистиң колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң эрткен чылын болган бирле хуралын сактып ор мен. Ынчан элээн хөй кижи саналы берген чүве. Чамдык колхозчуларның бажыңнарында арыг-шевер эвес чурттап орарын, чемни эки кылырынга ам-даа өөреимээнин, уругларын өг-бүлеге культурлуг кижизидериниче, оларның кадыкшылынче ёзулуг сагыш салбайн турарын олар чидин-биле шүгүмчүлээннер. Уругларның кадыкшылының дугайын ол хуралга чугаалашканы мээн сагыш-сеткилимни дыка-ла хайныктырган, чүге дээрге, мен эмчи-кижи болганымда, колхозтуң улуг, биче бүгү чонунуң кадыын камгалаар хүлээлгелиг болгай мен.

Ол хурал, шынап-ла, эки шиитпирни хүлээп алган. Ооң түңнели ам херек кырында боттанып турарын көрүп тур бис. Хөрөөженнер чөвүлелиниң активчилери, квартал комитеттериниң даргалары, эмчилер Адыр-Кежиг суурнуң бажың бүрүзүн кезип турган, уругларны чажындан эгелээш культурлуг аажы-чанга өстүрерин, бажың иштин канчаар эмге-секселиг эдерин, аъш-чемни кылыр аргаларын ада-иелерге чугаалап берип турганнар. Уругларының удуур орун-дөжээ, идик-хеви хирлиг иелер база тургулаан, оларга тускай даалга бергеш, ону канчаар күүсеткенин соонда база хынап турган бис. Бо ажылды колхозта партия организациязы удуртуп, арга-сүмезин берип турган. Ам бистиң суурнуң бажыңнарынче киирер болза, арыг-силии аажок: бир-бир бодап кээрге, хоорайда-даа улус ышкаш сагындырар.

Ада-иелерге беседаларны план ёзугаар кылып берип турар бис. Чүгле бо чылдың эгезинден бәәр—«Ижин аарыы-биле демисел», «Уругларны чемгерери болгаш идих-хевин таарыштырары», «Рахит деп аарыгга витамин «Д»-ниң ажык-дузазы» болгаш өске-даа беседаларны ада-иелерге кылып берген. Эмнелгеге божаан иелерге чаш уругну азырап доруктурарының аргаларын чугаалап берип турар бис. Чижээ, эрткен чылын бистиң колхозка 64 иелер божаан, оларның шуптузунга ындыг тайылбырларны чугаалап берген.

Районнуң уруглар эмчизи Раиса Чавырал бистиң колхозка бо-ла чедип кээр. Ооң солун беседаларын колхозчу иелер хөй удаа дыңнааннар. Чамдыкта, район эмнелгезиниң эргелекчизи эш Алишевский бичии уругларны аарыглардан камгалаар дугайында, районнуң радио дамчыдылгазынга база-ла чугаалай берген турардыр.

Ажы-төлүн культурлуг аажы-чанга өөредип, арыг-силиг өстүрүп турар иелер бисте хөй. Оларга бөгүн—уруглар камгалалының Бүгү-делегей хүнүнде — мактал сөстү илергейлээри кончуг күзенчиг-дир.

Оларның бирээзи—Эрестол Күлдүспен. Бо ие—колхоз төвүнден чүс ажыг километр черде, ийи фермазында ажылдап турар. Мен аңаа март айда чордум. Тожуңуң кадыгдошкун ааар-бойдузу ивичилериниң ажылынга-даа, амыдырал-чуртталгазынга-даа чамдык бергелерни таварыштырып турар. Ынчалза-даа эрескапшагай ие Күлдүспен үш бичии уруун арыг-шевер, кадык-шыырак өстүрбүшаан, боду ийи кадарып, кадарчыларның аъш-чемин кылып берип турар. Монзай-оол Мидекчик — дөрт уругларның иезин, ол даарарынга шевер кижи, ынчангаш уругларынга хандыг-даа хепти боду даарап бәәр. Өске улустуң уругларының хептерин даарап чагыны база-ла хүлээп ап турар.

«Эң эки арыг-шевер бажың дээш» чарыш бистиң колхозта чоруп турар. Ол чарыштың мурнакчыларының бирээзинге Бараан Чүктээректи санап турар бис. Ооң уруглары арыг-силиг, олар идик-хевин чараштыр кедип билир, чурумнуг, оглу 2-ги класста эки өөренип дооскан.

Фермаларда ажылдап турар иелер уруглары канчаар кижизидип, доруктуруп турарын база-ла ынаап турар бис. Ниитизи-биле алырга, кайыдаа фермада уруглариың амыдырал хандырылгазы эки. Таңмалык фермазында Севек Баянчык, Толбулда—Кол Санчатмаа, Мөөнде—Маады Кызыл-уруг олар уруглариының кижизидилгези дээш эки сагыш салып турарлар. Бистиң келир үевис—бистиң ажы-төлүвүс ол дээрзин олар эки билирлер. Иелериң сөзү бо-дур.

Мен бодаарымга, бичии чаштарның талазы-биле бистиң чорудуп турар мындыг ажылдарывыс моон соңгаар улам-на экижиир, улам-на хөй талалыг болур ужуруг. Чижээ, бистиң колхозка даараныр бөлүүмнуг организастаар дээнден бәәр үр-ле болду, ынчалза-даа ол ам-даа ажылын эгелевээн. Ындыг бөлүүм биске черле херек, аңаа уруглар хептерин даараарын иелер база-ла өөренип болур.

Чамдык иелер арагага хандыкшып, уруглариының идик-хеп, аъш-чем хандырылгазынче кичээнгей садбайн турарын ыыттавайн канчан эртер боор. Ындыгларга—хөй уруглар иелер Кол Чашпаяк биле Маады Күскежик олар хамааржыр.

Школа назыны четпээн-даа, школа назылыг-даа уруглариың кижизидилгези, амыдырал байдалы ада-иениң төлептиг аажы-чаңынан, оларның ажыл-ишке чүткүл-соруудан улуу-биле хамааржыр.

К. КАЯ,
«Совет Тыва» колхозта медпункт эргелекчизи.

Уругларны камгалаар

БЕРЛИН. (СЭТА). Уруглар камгалалының Делегей хүнү-биле холбаштыр Делегей Херээженнериниң Демократтыг Федерациязының (ДХДФ) чиңгине секретары Кармен Дзанти делегейниң херээженнеринге чагаа чоруткан. ДХДФ-ниң инициативазы-биле чылдың-на июнь 1-де чорудуп турары—уругларны камгалаарының Делегей хүнү болза делегей херээженнериниң дыка хөй организацияларының уругларны камгалаар дээш демиселиниң хүнү болу берген деп, ол бижээн.

Чагаада чугаалап турары-бил алырга, бо хүн онза ужур-дузалыг болуп турар, чүге дээрге, херээженнериниң Бүгү-делегей конгрезинге белеткелдиң херээнге чугула үе-чада болур. Уругларның болгаш аныяктарның кадык-шылы, кижизидилгези болгаш өредилгези дээш бүгү-делегей херээженнериниң демиселиниң дугайында айтырыгны ол конгресске чугаалажып көөр деп турар болгай.

Амгы үеде уругларга амыдырал-чурттталганы хандырып бээринче херээженнериң чүткүлү чепсегленишикинни дүжүрери болгаш тайбың дээш улустарның бүгү делегей улуг кампаниязынга киржириңче оларны албадап турар деп, Дзанти бижээн. Херээженнер боттарының уруглары дайын чок тайбыңга чурттаарын, атомнуг дайынны кеззэде чайладырын күзеп турар.

Уругларны камгалаарының Делегей хүнүнде бүгү-делегейниң херээженнери болза, аш ышкаш ындыг хоралыг чорукту узуткаарынга деткимчени көргүзеринге боттарының шиитпирлиин илергейлээр ужурлуг. Колдуунда дарлалга, колониалисчи тергиидээшкинге таваржып турар азы ооң уржуктарын ам-даа узуткап чок кылбаан чурттарда 800 миллион уруглар аштан качыгдап турар.

Июнь 1-зи-биле холбаштыр организастаар хемчеглер санал-оналдарның үре-түүнелдиг солчулгазын кылыр, тайбыңның болгаш найыралдың өзузу-биле кадыкшылды, өредилгени болгаш кижизидилгени уругларга болгаш аныяктарга хандырып бээринге эң ажыктыг түүлдерни тывар арганы конгресске бээр дээрзинге бүзүрелин Дзанти илергейлээн.

Балканнарның району тайбыңның зоназы болган турар ужурлуг

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Балкан кады ажылдажылга дээш балкан чурттарның национал комитеттериниң төлээлекчилериниң үш хүн үргүлчүлээн чөвүлел хуралы май 29-та доозулган болгаш дыңнадыгны хүлээп алган.

Хүлээп алган дыңнадыгда онзалап чугаалап турары болза: балкан улустарның аразында кады ажылдажылганы болгаш найыралды хөгжүдер дугайында, Балканнарның районун тайбың зоназы болдурар болгаш бот-боттарынга чөпшээрежир дугайында санал-оналдарның кадбак солчулгазы ужуражыышкын үезинде болган. Балкан кады ажылдажылга дээш сөөлгү конференцияның болган үезинден бээр балкан чурттарның улустарының найыралын быжыглаарынга дузалаан хөй санныг хемчеглерни ап, боттандырып келгенин дыңнадыгда күзел ханыышкыны-биле демдеглеп турар.

Тайбыңны деткиир болгаш быжыглаар талазы-биле күжениишкиндер чүгле чепсегленишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүреринiң аргазы-биле хандыртынган турун болурун чурттарның төлээлери санап турар дээрзин дыңнадыгда ооң ынай чугаалаан. Күрүнелер аразында харылзааларга бүзүрешпес чоруктуң даштыкы шериг базалары, ракеталар салып үндүрер тургузулгалар, улустарның тайбыңынга болгаш айыыл чок чоруунга кыжаныр турар ядролуг чепсек-биле чепсегленген самолёттарның болгаш корабльдериң базалары дээн ышкаш ындыг дестерни узуткаарын бодунуң соруглазы кылдыр салган саналдарга төлээлер байыр чедирип турар.

Балкан улустарның аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны болгаш кады ажылдажылганы хандырарынче, Балканнарның районун атомнуг чепсектен хостуг, тайбың зоназы болдурарынче угландырган чазактарның болгаш организацияларның инициативазын база хөделиишкиннерин балкан кады ажылдажылга дээш комитеттер деткип келген болгаш моон соңгаар-даа деткиир деп дыңнадыгда демдеглээн. Балкан кады ажылдажылга дээш национал комитет бүрүзү бо дыңнадыгның бижимелин бодунуң чазаанга киирерин хүлээниң турар.

Балкан кады ажылдажылга дээш балкан чурттарның национал комитеттериниң дөртку ужуражыышкынын 1964 чылда Белградка эрттирерин айыткан.

Чөвүлел хуралды хаарының мурнунда ооң даргалакчызы М. Гельмежану чөвүлел хуралдың киржикчиларынге байырлыг чагааларны чорутканы дээш, Совет Эвилелиниң чазааның баштыңы Н. С. Хрущевка, Румын Улус Республиканың чазааның баштыңы Ион Георге Маурерге болгаш Болгарияның Улус Республиказының чазааның баштыңы Тодор Живковка өөрүп четтириишкинни, хүлээп көрүүшкүнү илергейлээн.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ КОНГРЕЗИНГЕ УТКУШТУР

Венгр Улус Республика. Шиоагардтың хепти үгүлзалап даараарынга мергежип алдаржаан чурттакчылары национал хевир-биле үгүлзалап турган, даараан аржыылдарны херээженнериниң Бүгү-делегей конгрезинге белек кылдыр белеткеп турар. Июнь айда венгр төлээлериниң кежигүннери ол аржыылдарны Москваага эккээр деп турар. Фото МТИ-СЭТА-ныың.

МАР-ның социализм тургузукчуларының авангарды

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моолда социалистиг күш-ажылдың бригадалары ат дээш шимчээшкин массалыы-биле калбарган. Социалистиг өзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш өөренир деп сорулганы боттарының мурнунга салган киржикчилериниң ол шимчээшкини 50 мың ажыг кижини —3289 бригадаларны хаара тутган. МАР-ның профэвилелдериниң Төп чөвүлелинден СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы-биле алырга, 687 бригадалар ол хүндүлүг атты чедип алган. Социалистит күш-ажыл дээш шимчээшкиниң эгелекчилери—МАР-ның транспортчулары ол шимчээшкиннин авангардында чоруп турар. Ам Моолдуң демир өруктарының социалистит күш-ажыл дээш шимчээшкининде 10 мың ажыг кижи — 600 чыгам бригадалар киржип турар.

Катап тургускан

ПАРИЖ. (СЭТА). Парламентиниң депутады Антуан Гизенганың дээп болбас парламент эргезин катап тургузары дээш бадылаашкынны Конго парламентиниң төлээлекчилер палатазы май 28-те чоруткан.

Африка эң-сеткил каттыштырылга партияның даргазы Антуан Гизенга болза Конго хемниң аксында злезининг Болабемба ортулукта кара бажыңга чыл ажыг үеде чыдып келген. Антуан Гизенганы хостаар дугайында парламентиниң депутаттары негелдерни каш удаа тургузуп турган. Ындыг болза-даа конго эрге-чагыргалар ол талазы-биле кандыг-даа хемчеглерни албайын келген..

Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизинин дыңнадыг турары-биле алырга, Антуан Гизенганың дээп болбас парламент эргезин катап тургузар дугайында шиитпирни 54 бадылаашкын-биле хүлээп алган, 19 депутаттар дадаганаан.

Гизенганың дээп болбас парламент эргезин казыыр деп, 1962 чылдың майда чоруткан бадылаашкын дүрүм өзугаар эвес болганын төлээлекчилер палатазы шиитпирлээн дээрзин дыңнадыгда айтып турар.

Цейлоннуң чаа чазаа

КОЛОМБО. (СЭТА). Цейлоннуң чаа чазаанның составын май 29-та Коломбога чарлаан. Премьер-министрниң, камгалал министриниң болгаш даштыкы херектер министриниң албан-дужаалынга Сиримаво Бандаранаике арткан.

Чаа премьер-министр

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кениянның Африка национал эвилел партиязының удуртукчузу Джомо Кениата болза Кениянның чазаан тургузар дугайында губернатор М. Макдональдтың саналын хүлээп алган.

Ында бодап турары-биле алырга, Кениатага баштаткан чазак болдунуң хүлээлгелерин июнь 1-ле, Кениянга иштики бот-эргелелди тыпсып турар конституцияның күштүг болур үезинде күүседип эгелээр ужурлуг.

Кениянның Африка национал эвилел партиязы (КАНУ) чоокта чаа болган бүгү-ниити соцгулдага төлээлекчилер палатазында—Кениянның Национал хуралының адакы палатазында хөй олуттарны чүгле чаалап алган эвес, харын база чазакты тургузар эргени алган. АП агентилелдиң дамчыткан четче эвес сөөлгү сан-медээлерин өзугаар алырга, КАНУ төлээлекчилер палатазында 62 олутту алган, ынчаарга ооң кол удурланыкчызы—Кениянның Африка демократтыг эвилел партия — чүгле 32 олутту алган. Национал хуралдың үстүү палатазы—сенатта олуттарны ийи партиялар аразынга бөрык-ла деп кылдыр үлешкен. Баштайгы медээлер-биле алырга, КАНУ можуларның хоойлуждуулга хуралдарының хөй нуруузунга болган соңгулдага тиилелгени база чедип алган.

Эш-хуузунуң судтарында

Тожу районнуң «Май 1» колхозунда эш-хуузунуң судун комсомолчу Ак Бюрбю даргалап турар. Колхозта парторганизация, колхозтуң баштаар чери болгаш районнуң улус суду ооң ажылынга боттуг дузаны көргүзүп келгеи.

Чоокта чаа улус судунуң шиитпекчизи эш Х. Ширинен эш-хуузунуң судунуң чорулгазын, ооң ажыл-чорудулгазын чугаалаарга колхозчулар ону улуг кичээнгейлиг дыңнааннар.

Колхоз ынчүзүнге хора чедирер, хөй-ниитинин корум-чурумун үрээр ийи-чангыс кижилерини хераан эш-хуузунуң суду бүгү хөй-ниитиниң киржилгези-биле чогуур үезинде көрүп турар. Хөй-ниитиниң черлеринге чараш эвес аажы-чаңы илереткен чолаачы М. Бичиилик биле чүдүрүкчү М. Дондарай оларның хераан көргеш, суд оларга хөй-ниитинин шыңгыы буруу шавыышкының таварыштырган. Судтадыкчылар боттарының буруузун ханызы-биле билингеш, ооң чогуур түңнелди кылып турарлар.

Колхозтуң мал чеми сигенин төтчегленп турган Ак Чожаакпан, Л. Коман, К. Шур-оол оларның буруу хераан суд база көргүлээн болгаш буруулугларга хөй-ниитиниң чогуур кеземчезин база онаагылаан.

К. Кумаян.

* * *

Чөөн-Хемчик районда 200 ажыг кижи составтыг 29 эш-хуузунуң судтары ажылдап турар. Ол чаа организациялар көдээ Советтернин, бүдүрүлге, албан черлериниң чанында тургустунгулаан.

Ол судтарның ролюн бедидер соруулга-биле райкүүсков районнуң улус суду-биле кады оларның даргаларының семинарын бо чылын бир удаа чыылдыргаш, чамдык эки ажылдыг судтарның дуржулгазын чугаалаштырган. Аная Шеми көдээ Советтиң чанында бо чылын 17 херектерни көрүп шиитпирлээн эш-хуузунуң судунуң даргазы эш Көкей, «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбырында 16 херек көрген эш-хуузунуң судунуң даргазы эш С. Херел-оол болгаш өскелер-даа боттарының ажылының дуржулгазын чугаалааннар.

Ооң-биле кады боттарының соңгуттурган үелериндеи бээр кандыгда боттуг ажыл кылбаан эш-хуузунуң судтары районда бар болганы семинарга база илерээн. Чижээ, Чадаана орук участогунда, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хөрум-Даг салбырында, «Тыва» совхозтуң төвүнде болгаш Хөндергей салбырында эш-хуузунуң судтары барык-ла ажылдаваан чорук семинарга база илерээн. Ол судтарның ажылын сегидип, ниитилелге удур янзы-бүрү үүлгедиглер кылыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр кижидер-биле демиселди күштелдиреринин оларның даргаларындан семинарның киржикчилери негээннер.

С. Серин-оол.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунда хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагалаар чоруктар сөөлгү үеде удаа-дараа болгулап турар.

Колхозта парторганизацияның болгаш Баян-Көл көдээ Советтиң күүскомунуң талазындан бо четпес чорукту эскерип көргеш, эш-хуузунуң судунуң ажылын эжижериниче кичээнгейин салыры негеттинин турар.

Н. Лопсан.

Өрт өжүрүкчүлери

Кызылдың аэропортунуң ужудулга шугумунуң хажыызында ийи бажыңыгаш бар. Ол болза арга-ыяш камгалаар ужар чүүлүң оперативтиг салбырының Кызылда штавы-дыр. Дүрүн каан парашютчар чүктээн кижилерни ацаа эртениң-не көрүп болур. Арга-ыяш өртүнүң өжүрүкчүзү парашютистер ол-дур. Олар Тыва республиканың арга-ыяжын өрттен камгалап турарлар.

Хайгааракчы ужудукчу В. М. Озоль дүүнгү хүннүң ажылының түңнелин кылып турда, бөгүнгүнүң даалгазы-биле ужудуп үнерлер белеткеннин турганнар. Х. Т. Хопуя командирлээн самолётка олар олурупканнар. Ол самолёт Туранның ыяш ажыл-агый черинiң участогунче углай ужудупкан. Самолёттуң адаанда чүс-чүс километр чаттылган ногаан хевис дег арганы хайгааракчы ужудукчу карак албайын көрүп чораан.

Ол-ла ужудуп чорда, бир-ле аргада ыш көгерип көстү берген. Ында өрт болганы чугаажок. Самолёт олче угландыр ужудупкан.

Хайгааракчы ужудукчу өрттүң кыпкан черин ылавылап доктаатканы—Хүт суурдан 20 километр черде үш кезек черде өрт эгелеп турган. Самолёт өрт болган черниң кырыига долганыгны кылып чорда, парашютистер черни ылавылап алган. 5 — 7 минута эрткенде самолёттан ийи кижи шурап бадыпкан. Олар — Иван Новик болгаш Николай Смирнов — өрту өжүрери-биле дүжүп батканы ол. Самолёт оларны дүжүргеш, Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый черинiң уунче ужудупкан. Шагаан-Арыгның соңгу-барымын талазында ортулукта өрт болганын хайгааракчы ужудукчу эскерип каан. Парашютистер резина хеме алгаш, самолёттан дүжүп баткан. Ынчангаш чаа өскүп орган өрт өжүрүүнгеи.

Арга-ыяш өртүн өжүрериниг школачылар, пионерлер дузалажып турар. Оларның дузаламчызы-биле Улуг-Хем районнуң Ийи-Талга болгаш өске-даа черлерге болган өртterии өжүрген.

В. КУШНЕР.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага шуужуп турар булуттарлыг, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Хат өй-тавында, республикага чамдык черлерге дыңзыыр. Агаарының температуразы: республикага —19—24, а Кызылга —22—24 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ТАЙБЫҢ АТОМНУҢ ПИОНЕРЛЕРИ

Өске чуртка чоруп тургаш, ооң амыдыралында чаа онза солун үүлдерни чугаалап бээри таарымчалыг болгаш хүндүлелдиг. Ылаңгыя бир эвес атомнуг электростанцияны тудуп турар черге өске журналистерден баштай чеде бергеш, ол чугула тудугну көрген болза аас-кежиктиг болур ийик. Ынчалза-даа Германсовет найыралдың чоокта чаа доозулган неделязының хүннеринде аңаа бээры харын-даа улам таарымчалыг болбайнаан.

ТӨӨГҮДЕН ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Герман Демократтыг Республикага атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының сорулгазын Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы болгаш ажылчын-тараачын чазак 1955 чылдың төнчүзүнде тургускан. Ол сорулганы барымдаалааш, Дрезденниң чоогунда Россендорфка ядролуг физиканың төп институдун тургускан болгаш аңаа 1957 чылдың төнчүзүнде Совет Эвилелиниң дузазы-биле эртем сорулгаларының атомнуг реакторун тудуп, ажыглалга киргген, а эрткен чылда ийиги реактор ажыглалга киргген. Рейниң Барвихке (ол—Дубнода институттуң директорунуң база оралакчызы болуп турар) баштаткан институт ГДР-ге атомнуг энергияны тайбың ажыглаар талазы-биле бүгү эртемшинчилел ажылдарын чорударының төвү ашарган.

Ооң соонда, атомнуг энергияны үлетпүрге ажыглаар сорулга тургустунуп келген. Баштайгы атомнуг электростанцияны Герман Демократтыг Республикага тудар дугайында дугуржуушкун ГДР биле ССРЭ-ниң чазактарының аразынга чедип алдынган.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

Ол станцияны тудуп турар черге баарымның мурнунда электростанцияның тудуунга дузаламчыны көргүзүп турар совет тускай эртемниглериниң бирээзи — төлевилелдиң кол инженериниң оралакчызы Ю. Н. Фомина-биле Берлинге чугаалашкан мен.

— Бо станцияның техниктиг төлевилелдин «Теплоэлектропроект» деп совет организация ажылдап кылган болгаш немец тала бадылаан —деп, ол чугаалады. Ажылчын шыйыгларга хамаарыштыр кандыгыл дизе, оларны немец тускай эртемниглер совет тускай эртемниглериниң техниктиг консультациязын өзугаар кылып турар. Электростанцияны ниитизи-биле бистиң чуртувуста ам тудуп турар атомнуг электростанцияларның бирээзинин хевирин өзугаар төлевилээн. Аңаа хереглээр кол дерилгени (реакторну, турбина генераторун, кол циркуль насостарны, камгалал системазын, элээн хөй тускай приборларны болгаш материалдарны) Совет Эвилели берип турар, а ооң өске дерилгени ГДР-ниң бүдүрүлгелеринде белеткеп турар.

АЛДАРЛЫГ БАШТАЙГЫЗЫ

Үр үеде манап келген хүн бо: электростанцияның директору Карл Рамбуш-биле кады Берлинден кончуг эрте үнүпкен бис. Ийи шак болганда тудугга чеде берген бис. Тудугнуң делгем шөлү каракка көстүп келген, ында ам безин чамдык дериишкиннер тургустуна бергеш, ооң иштинде бетондан болгаш шилден кылган чараш кол бажың, администрация албанның корпузу, сугнуң химиктиг арыглаашкыының корпузу, электроэнергияны дамчыдар шугумнарлыг подстанция, дузалал тудуглар.

Тудугнуң техника талазы-биле айыыл чок чоруунуң начальниги инженер Георг Коцики бистерге халаттарны, пластмасс шлем-берттерни кедирген соонда тудугнуң кол черинче эдертин киире берген. Кол бажыңның реактор салбырынга чеде бергенивис ол үүве. Реакторну колдуунда эптеп тургускан. Биологтуг камгалалдың дээрбек багы ФГДР-ниң заводтарының бирээзинден келген соонда дораан-на реакторну эптеп тургузарын ниитизи-биле доозар болгаш бо бүгүнү күүлүг көвүрүг краннын дузазы-биле чер адаанче—реакторнуң шахтазынче салып киирер. А ам дээрезинде ында бажыңның иштин таарыштыр кылыр ажылдарны доозуп турар.

Машина залында турбинаны болгаш генераторну эптеп тургузар талазы-биле ажылдар чоруп турар, а ооң чанында сугну тускай арыглаар херекледи тургузар бажыңның тудуу база саадал чок чоруп турар.

СОВЕТ ДУРЖУЛГАНЫ АЖЫГЛАВЫШААН

Ол тудугда совет дуржулганы калбаа-биле ажыглап турар. Улуг хемчээлдиг фермопакеттерни ажыглавышаан, бажыңнарның тудуунга совет индустриалдыг арганы нептереткен чорук ажылдарның хуусааларын улуу-биле кызырар арганы берген, ылаңгыя металл конструкцияларга тудуг арматуразының санын эвээжеткени, ылавылаарга металлды камнап алганы онза чугула.

А монтаж ажылдар? Совет турбинаны эптеп тургузар ажылды удуртуп турары Харьковтуң турбина заводунуң төлээлекчизи инженер В. В. Медведев-биле машина залынга танышкан бис. Бүгү-ле эптээр ажылдарны бистиң технологиявысты өзугаар чорудуп турар чүве деп, ол чугаалады. «Бергман-Борзит» деп Берлин заводундан келген эптекчилериниң бригадири Герхард Фалькты чугаалааны: «Ындыг турбинаны эптеп тургузарының дуржулгазы биске баштай чок турган, ынчангаш ону херек кырынга билген бис. Баштай эптээр ажылдарны боттарывыс кылып турган бис, а кажан совет тускай эртемниглер чедип келгенде, хөй үүлдерни эде кылыры илереттинген. Ооң соонда ажыл-херек-даа шулуудаан. Неделяда бир удаа төвүлежир хуралды эрттирип, өөлчеглиг ажылдарны канчаар кылырын чугаалажып ап турар бис».

Ленинградтың «Электросила» заводундан келген инженер Н. В. Кондратьев генераторну эптеп тургузар талазы-биле техниктиг ажылды удуртуп турар. Эптээр ажылдың технологиязының талазы-биле бистиң дуржулгавысты шингээдип алыр чорук Герман Демократтыг Республикада бүдүрүп турар ындыг машиналарны эптээринде боттарының технологиязын улам ыцай байыдарын немец өөнүктерге дузалаар деп, ол демдеглээн.

КАЙГАМЧЫК ШКОЛА

Тудугну көрүп, танышкан соонда директор К. Рамбуш-биле болгаш кол инженер Г. Буш-биле чугаалашкан мен.

— Техниктиг төлевилелден эгелээш, дерилгени эптеп тургузарынга чедир совет кижилериниң дуржулгазы—ол дээрге бистерге кайгамчык школа-дыр—деп, К. Рамбуш демдеглээн. Силернин чуртуңарда тудуп турар чаңгыс аай хевирлиг атомнуг электростанцияга база хөй үүлдерни өөренип алган бис. Майның төнчүзүнде бистиң тускай эртемниглеривистиң өөлчеглиг болүү ССРЭ-де атомнуг электростанцияларның тудуу-биле таныжын, дуржулганы өөренип алыры-биле чоруур деп турар, а июнь айда бодум чоруптар деп бодап турар мен. Бистиң дыка хөй эштеривис совет дээди өөредилге черлеринге болгаш тускай курстарга өөренген. Бо болза бисте мырынай чаа үүл болуп турар келир үениң ындыг адырынга бистиң кадрларывыстыр.

Бистиң станцияда кол дерилгете хамаарыштыр кандыгыл дизе, ооң колдуун Совет Эвилели ам безин шуптузун чедирип берген.

Тудугну доозар хуусааларынга хамаарыштыр салган айтырыгга директорнуң харылааны: бо чылдың төнчүзүнде бүгү тудуг ажылдарын доозар бодап турар, а ол ышкаш машина залынга эптээр ажылдарны доозар.

Бо тудуп турар атомнуг электростанция аныяк немец республиканың улус ажыл-агыйынга кончуг чугула рольду ойнаар ужурлуг дээрзин түңнелинде демдеглеп каар херек. Ол станция эң-не ширинин ыыш безин одаар үүл-биле хандырылга кандыг-даа бергелерни тургузуп шыдавас электроэнергияның чүгле немелде үндезини болур эвес, харын база ажыглалдың дуржулгазын мөөнээриниң болгаш бодунуң тускай эртемниглерин белеткээриниң төвү болган турар. Ынчангаш немец ажыл-ишчилер ажы-дунма дузаламчызын көргүзүп турары дээш совет кижилерге онза өөрүп четтириишкинни илергейлеп турар деп, эптекчилериниң бүгү бригадаларының удуртукчузу Гюнтер Виттман медеглээн.

— Бис силер-биле янзы-бүрү дылдарга чугаалажып турзувуссадаа тайбын болгаш келир чырыткылыг үе дээш ниити ажыл-херекти бүдүрүп турар бис —деп, ол демдеглээн.

Евгений БАШМАЧНИКОВ.
СЭТА-ның корреспондентизи.
Берлин.

Кинотеатрларга

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Дугуйлар ыырында быжыгланыышкын» (делгем экранныг) 10, 12, 2, «Чырыктың төнчүзү» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бензоколонканың кадыны» 11.15, 3.15, 5.15, 7.15, «Сибирь чери, экии!», «Бензоколонканың кадыны» 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Экии, уруглар» 11.15, 1.15, «Евдокия» 3.15, 5.15, «Кайызынга-даа куруг калган» 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Миклуха-Маклай» 2.30, «Петер» 4.30, 6.30, «Лондонда», «Петер» 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Кыстар» (делгем экранныг) 5, 7, 9 шактарда.

ТООРУК САЙЫН БУЛГУРБЕНЕР!

Туберкулезтан аараан кижилер тоорук сайын аастан үндүр булгурбушаан, халдавырны тарадып болур.

Ындыг таварылгалардан чайлаар төлээде, тоорукту чуурун, изидир хоорун тургаш сайлап алырын сүмелеп турар.

Хөй-ниити болгаш албан черлерни, кудумчуларны, парктарны, театрларны тоорук сайы-биле боктадырбаңар.

КУЛЬТУРЛУГ БОЛУҢАР!
АРЫГ-ШЕВЕР ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИҢЕР!

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының болгаш харыысалгалыг лежурныйының 35-24, пропаганда килдизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр, транспорт база культура амыдырал килдистериниң 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00199. Чагыг № 122. Культура министерствозунуң типографиязы